

Opettajien näkökulmia sosiaalisesta mediasta
mediakasvatuksessa

Annika Ruismäki

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kevätlukukausi 2021

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Ruismäki, Annika. 2021. Opettajien näkökulmia sosiaalisesta mediasta mediakasvatuksesta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 70 sivua.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää opettajien kokemuksia mediakasvatuksesta liittyen sosiaalisen median turvalliseen käyttöön. Tavoitteena oli saada tietoa opettajien havainnoimista oppilaiden kohtaamista sosiaalisen median riskitilanteista sekä millaisia keinoja, työtapoja ja aiheita opettajat ovat käyttäneet käsitellessään sosiaalisen median turvallisuutta koulussa. Lisäksi tutkimuksella selvitettiin, millaisia taitoja koululainen opettajien mielestä tarvitsee käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti. Aineisto kerättiin kevään 2021 aikana sähköisellä kyselytutkimuksella peruskoulun opettajilta. Kysely sisälsi sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymykset tarkensivat tutkittavien taustaa ja avoimet kysymykset vastasivat tutkimuskysymyksiin.

Yhteensä tutkimukseen osallistui 36 opettajaa. Yksi kyselyyn vastanneista oli yläkoulun opettaja. Kyselyyn vastanneet opettajat jakautuivat muuten alakoulun eri luokille melko tasaisesti. Suurin osa vastanneista osallistui kyselyyn erilaisten Facebook-ryhmien kautta, kuten Alakoulun Aarreatasta. Muutama vastaus tuli suoraan yhdestä alakoulusta. Aineisto analysoitiin mixed method-menetelmällä. Analyysissa käytettiin laadullista teemoittelua ja määrällistä luokittelua.

Opettajat olivat havainneet hyvin monia erilaisia riskitilanteita oppilaillaan sosiaalisesta mediasta. Yleensä riskin aiheuttaja ei ole ollut opettajien tietojen mukaan tuntematon, vaan esimerkiksi toinen oppilas. Opettajat kertoivat, että sosiaalisessa mediassa esiintyy oppilailla paljon kiusaamista ja riitoja. Opettajat olivat huolissaan oppilaiden henkilötietojen leviämisestä sosiaalisessa mediassa. Työtapoja sosiaalisen median turvallisuuden käsittelylle opettajat mainitsivat useita, mutta eniten opettajat

mainitsivat keskustelleensa sosiaalisen median turvallisuudesta oppilaidensa kanssa. Käsitellyistä mediakasvatuksen sisällöistä mainittiin muun muassa sosiaalisen median säännöt, sisällön julkaiseminen ja mitä vaaroja harkitsemattomista julkaisuista voi koitua. Opettajat kertoivat eniten painottavansa oppilailleen juuri tietojen julkaisemisen harkintaa. Opettajat kokivat, että tämä on yksi tärkeimmistä taidoista, jolla oppilas voi suojella itseään sosiaalisessa mediassa. Toinen tärkeimmistä taidoista oli taito pyytää ongelmatilanteissa aikuiselta apua.

Asiasanat: opettajat, sosiaalinen media, turvallisuus, mediakasvatus, medialukutaito, monilukutaito

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	6
2	SOSIAALISEN MEDIAN TURVALLISUUS	8
	2.1 Sosiaalisen median määritelmä	8
	2.2 Sosiaalinen media ja yhteiskunta.....	11
	2.3 Turvallisuus ja riskit sosiaalisessa mediassa	14
3	LAPSET JA SOSIAALISEN MEDIAN RISKIT	17
	3.1 Lasten riskialtis käyttäytyminen sosiaalisessa mediassa	20
4	SOSIAALINEN MEDIA MEDIAKASVATUKSESSA	22
	4.1 Mediakasvatuksen määritelmä.....	22
	4.2 Opettajien toteuttama mediakasvatus sosiaalisen median turvallisesta käytöstä	25
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	28
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	30
	6.1 Tutkimusaineisto ja tutkimukseen osallistujat	31
	6.2 Tutkimusaineiston keruu.....	36
	6.3 Aineiston analyysi	38
	6.4 Eettiset ratkaisut.....	41
7	TULOKSET	43
	7.1 Millaisia sosiaalisen median riskitilanteita opettajat ovat oppilailleen havainneet?	43
	7.2 Miten opettajat toteuttavat mediakasvatusta sosiaalisen median turvallisen käytön näkökulmasta?.....	47
	7.2.1 Millaisia keinoja ja työtapoja on käytetty sosiaalisen median turvallisuuden käsittelyssä?.....	47

7.2.2	Millaisia aiheita luokassa on käsitelty sosiaalisen median turvallisuuteen liittyen?.....	51
7.3	Millaisia taitoja oppilaat tarvitsevat käyttääkseen turvallisesti sosiaalista mediaa opettajien näkökulmasta?	55
8	POHDINTA.....	60
8.1	Tulosten tarkastelu	60
8.2	Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet.....	64

1 JOHDANTO

Viestintä ja media on ollut nopeassa muutoksessa viime vuosikymmeninä. Kuten Gross (2014, 1) tekstissään kertoo, teknologian tehtävänä ei ole enää pelkästään yhdistää koneita, vaan se yhdistää myös ihmisiä. Maailma on kohdannut suuren teknologisoitumisen ja viestinnän murroksen. Median uudistuminen ja sosiaalinen media on alkanut näkymään entistä enemmän jopa alakoulumaailmassa.

Etenkin nuorempi sukupolvi on ottanut nopeasti haltuun uudet median ja viestinnän muodot, kuten sosiaalisen median. Lapsuus on muuttunut ja nykyaikana lapset ovatkin jatkuvasti vuorovaikutuksessa uusien median muotojen kanssa (Lahikainen, Hietala, Inkinen ym. 2005, 5). Uuden median muoto, sosiaalinen media, on ottanut suuren roolin arjessamme ja se heijastuu myös koulumaailmaan. Lapsi tarvitsee vielä tukea sosiaalisen median turvalliseen käyttöön ja siellä tarvittaviin taitoihin (MLL 2021). Opettaja on vanhempien rinnalla yksi merkittävimmistä mediakasvattajista, joka ohjaa lasta mediasisältöjen käyttöön (OPS 2014, 160).

Tässä tutkimuksessa perehdytään sosiaalisen median turvallisuuteen opettajien ja mediakasvatuksen näkökulmasta. Muun muassa Staksrud (2013) on tutkijana ollut mukana EU Kids 2 -hankeessa, jossa on tutkittu lasten kohtaamia sosiaalisen median yleisempiä riskejä. Staksrudin lisäksi Zilka (2017) on haastatellut lapsia sosiaalisen median riskeistä. Tutkimuksellani pyrin selvittämään, millaisia havaintoja opettajilla on oppilaidensa sosiaalisen median riskitilanteista ja vertailen tutkimukseni tuloksia aiempiin tutkimuksiin.

Opetussuunnitelman perusteet (2014) painottavatkin laaja-alaisissa osaamisalueissa lasten monilukutaitoa ja teknologiaosaamista. Koulussa on siis tarpeen käsitellä myös uuden median muotoja, kuten sosiaalista mediaa. Näin huolehditaan, että jokaisella oppilaalla on taustasta riippumatta riittävät taidot käyttää sosiaalisen median palveluja turvallisesti ja samalla osallistua siellä tapahtuvaan viestintään (Pekkala 2016, 11–12, Jenkins 2009, 15). Tämän

tutkimuksen tavoitteena oli selvittää opettajien käyttämiä keinoja ja työtapoja sosiaalisen median mediakasvatuksessa. Päämääräni oli siis löytää ja koota tietoa siitä, miten eri tavoin ja millaisista aiheista sosiaalisen median mediakasvatusta voidaan koulussa toteuttaa.

Opettajilta kysyttiin, millaisia taitoja heidän mielestään oppilas tarvitsee käyttääkseen turvallisesti sosiaalista mediaa. Päädyin valitsemaan tämän tutkimuskysymykseksi, sillä opettajien näkemykset siitä, millaisia taitoja oppilas tarvitsee, saattaa heijastua heidän toteuttamaan mediakasvatukseen sosiaalisesta mediasta. Lisäksi opettajien omat kokemukset ja ajatukset saattavat vaikuttaa siihen, kuinka he ottavat aihetta esille luokassaan.

2 SOSIAALISEN MEDIAN TURVALLISUUS

2.1 Sosiaalisen median määritelmä

Sosiaalisen median määritelmä on paljon sidoksissa aikakauteen, jossa elämme. Sosiaalista mediaa on siis hyvin hankalaa vielä määritellä, koska se elää jatkuvassa kehityksessä. Sosiaalisen median käyttötarkoitus siis uudistuu koko ajan. Sosiaalista mediaa voidaan yrittää ymmärtää yleisimpien kansainvälisten sovellusten ja palveluiden kautta määrittelemällä niille ominaisia ja yhteisiä piirteitä. (Suominen 2013, 17.)

Kietzmann, Hermkens, McCarthy ja Silvestre (2011, 243) ovat tutkineet sosiaalista mediaa ja jakaneet sen määritelmän seitsemään eri osa-alueeseen, joiden yhdistelmästä sosiaalinen media tällä hetkellä koostuu: ensimmäinen osa-alue on **tietoisuus muista käyttäjistä**. Samalla käyttäjä on myös itse tietoinen omasta läsnäolostaan sosiaalisessa mediassa. Toinen osa-alue on **tiedon ja sisällön vastaanottaminen sekä jakaminen muille käyttäjille**. (Kietzmann ym. 2011, 243.) Suominen (2013, 13) myös mainitsee sosiaalisen median määritelmässä sisällön jakamisen mahdollisuuden muille käyttäjille. Esimerkiksi Youtube-videopalvelu on rakennettu lähtökohtaisesti omien videoiden jakamiseen muille (Mäntymäki 2012, 10–11).

Kolmas sosiaalisen median piirre on **suhteiden luominen ja ylläpitäminen sekä yhteenkuuluvuuden tunne**. Käyttäjät siis haluavat seurata ja olla yhteyksissä kiinnostaviin henkilöihin, joihin he voivat samaistua. Näistä esimerkkejä voivat olla julkkikset, pop-tähdet tai muut mediavaikuttajat. Neljäntenä he mainitsevat **keskustelut sosiaalisessa mediassa**. Sosiaalisessa mediassa on erittäin suuri määrä ihmisiä, jotka keskenään aloittavat keskusteluja. (Kietzmann ym. 2011, 243.) Esimerkiksi WhatsApp-sovellusta käytetään sosiaalisen median viestinnässä.

Viides sosiaalisen median osa-alue on Kietzmannin ym. (2011, 243)

mukaan **oman identiteetin rakentaminen** sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisessa mediassa valitaan, mitä itsestään halutaan jakaa ja kenelle. Mustosen mukaan sosiaalisessa mediassa voi työstää omaa identiteettiään etsimällä muilta hyväksyntää ja positiivista palautetta (Mustonen 2012, 59). Nuoren identiteetille ja myönteisen minäkuvan rakentumiselle on erittäin tärkeää, että muut ottavat hänet huomioon, kuuntelevat ja kannustavat (Mustonen 2012, 59). Tästä syystä monelle nuorelle sosiaalisen median kautta saatu positiivinen palaute ja hyväksyntä ikätovereilta tykkäysten muodossa on tärkeää.

Kuudes osa-alue sosiaalisen median määritelmästä on **käyttäjän maine sosiaalisessa mediassa**. Muut käyttäjät voivat arvioida käyttäjän jakaman sisällön perusteella hänen sosiaalista asemaansa yhteisössä (Kietzmann ym. 2011, 243.) Esimerkiksi Instagramissa jaamme yleensä parhaita puolia elämästämme. Seitsemäntenä ja viimeisenä osatekijänä mainitaan sosiaalisessa mediassa olevat **ryhmät**, joita käyttäjät luovat muodostaen omia suljettuja yhteisöjään. (Kietzmann ym. 2011, 243.) Esimerkiksi Facebookissa voidaan muodostaa erilaisia ryhmiä jäsenten kiinnostuksen kohteiden mukaan. Mäntymäen (2012, 10–11) mukaan nämä sosiaalisen median osa-alueet painottuvat vaihtelevalla voimakkuudella riippuen siitä, mikä on sovelluksen tai palvelun käyttötarkoitus.

Sosiaalinen media on siis sisällön jakamista, vastaanottamista ja vuorovaikutusta muiden käyttäjien kanssa. Sosiaalisessa mediassa liitytään ryhmiin sekä yhteisöihin perustuen omiin mieltymyksiin. Tällä tavoin elämme siis sosiaalisen median kautta toisenlaisessa todellisuudessa ja ympäristössä, jossa rakennamme itsellemme identiteettiä sekä luomme ja ylläpidämme suhteita. (Kietzmann ym. 2011, 243.)

Gross (2014, 3–8) on myös määritellyt sosiaalista mediaa. Hän on jakanut sosiaalisen median käyttötarkoitukset kuuteen erilaiseen pääkategoriaan: **yhteistyöprojekteihin, blogeihin, sisältöyhteisöihin, sosiaalisiin verkostoihin** sekä **virtuaalimaailmoihin** ja **peleihin**. Ensimmäinen Grossin kategoria on yhteistyöprojektit (*collaborative projects*), joissa yhteisö luo tähän sosiaalisen

median alustaan sisältöä. Gross (2014) mainitsee näistä alustoista esimerkkinä keskustelupalsta Redditin tai Wiki-yhteisön. (Gross 2014, 4.)

Toiseen Grossin (2014) kategoriaan kuuluivat henkilökohtaiset blogit, joita kirjoitetaan päiväkirjamaisesti nettiin muiden nähtäville ja kommentoitavaksi. Kolmas kategoria on sisältöyhteisöt (*content communities*), joissa tuotetaan ja jaetaan sisältöä muille katsottavaksi (Gross 2014). Sisältö tarkoittaa sosiaalisessa mediassa jaettavia kuvia, videoita tekstiä ja musiikkia (Hynynen 2014, 16). Näistä sisältöyhteisöistä Gross (2014, 4–5) mainitsee esimerkkinä videopalvelu Youtuben tai kuvapalvelun Tumbrlin. Näissä yhteisöissä siis jaetaan multim mediasisältöä (Gross 2014, 5). Tämä tukee Kietzmannin ym. (2011, 243) määritelmää sisällön jakamisesta muille käyttäjille.

Neljäs Grossin (2014, 6) määritelmä on sivustot, joilla voi ylläpitää sosiaalisia kontakteja (*social networking sites*). Näissä sivustoissa ihmiset voivat luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteitaan (Gross 2014, 6–7). Kietzmann ym. (2011, 243) määritteli sosiaaliseen mediaan kuuluvan sosiaalisten suhteiden luomisen ja ylläpitämisen. Näistä palveluista esimerkkinä yksi suosituimpia on muun muassa Facebook tai nuorten suosima kuvaviestipalvelu Snapchat.

Viides ja kuudes Grossin (2014) määritelmä koskee erilaisia virtuaalimaailmoja ja pelejä, joissa voidaan seikkailla jonkun hahmon takana ja muokata identiteettiään toisenlaiseksi. Myös virtuaalimaailmoissa voidaan olla yhteydessä muiden ihmisten kanssa online-peleissä. Pelien aikana keskustellaan muiden pelaajien kesken ja osallistutaan tapahtumiin virtuaalisesti. Joskus pelaajat voivat kommunikoida keskenään jopa toiselta puolelta maapalloa. (Gross 2014, 8.) Pelimaailmoissa etäisyydellä ei ole väliä suhteiden luomisessa.

Sosiaalista mediaa ei voida tarkasti määrittää, sillä se uudistuu jatkuvasti ihmisten tarpeiden mukaan (Suominen 2013). Jokaisella sovelluksella ja palvelullaan on oma tarkoituksensa ja uusia tarkoituksia keksitään koko ajan (Suominen 2013, 17–18). Sosiaalisen median määritelmä elää siis jatkuvassa muutoksessa (Suominen 2013).

2.2 Sosiaalinen media ja yhteiskunta

Herkman (2007, 41–42) toteaa teknologisoitumisen olevan hyvin nopeaa viime vuosisadan lopulla Internetin syntymisen myötä ja sen käytön yleistyessä tavallisiin kotitalouksiin. Suomi oli tällöin yksi kärkimaista tässä nopeasti kehittyvässä muutoksessa matkapuhelinteollisuuden kautta (Herkman 2007, 41–42). Media on muuttunut ajan saatossa teknologisoitumisen mukana ja vanhat median muodot, kuten radio ja sanomalehdet, yrittävät kilpailla uuden median sovellusten ja palveluiden rinnalla (Herkman 2007, 41–42). Toisaalta joskus on vaikeaa erottaa uudenlaista mediaa ja vanhan median muodoista, koska raja on hyvin häilyvä. Suominen (2013, 13) pitää tällaista jaottelua joskus liiankin karkeana.

Suomisen (2013, 11) tekstissä ilmaistaan, että elämmekin parhaillaan sosiaalisen median aikakautta, sillä sosiaalinen media alkaa olla läsnä lähes jokaisen suomalaisen arjessa. Subudhin (2021, 33–34) mukaan älylaitteet ovat nykyään yhä helpommin saatavilla jokaiselle kuluttajalle. Subudhi (2021, 33–34) korostaa tekstissään vuoden 2020 koronaviruspandemian vaikutusta ihmisten älylaitteiden käytön kasvuun, kun ihmisten kohtaamisia kasvotusten täytyi vähentää. Tämä etenkin sai monet ihmiset iästä riippumatta suosimaan älylaitteiden käyttöä sosiaalisissa kontakteissa. Grossin (2014, 1) teoksen mukaan 1,5 miljardia ihmisistä käyttivät vuonna 2012 sosiaalisen median palveluja ja 80 prosenttia heistä säännöllisesti. Vuoden 2020 sosiaalisen median käytön määrä on noussut 3,8 miljardiin ihmiseen vuoden 2020 tammikuussa (Kemp 2020). Vuonna 2021 käyttäjiä oli jo 3,9 miljardia (Dean 2021). On siis selvää, että sosiaalisen median käytön kasvu on ollut yhteiskunnassamme erittäin nopeaa lyhyessä ajassa.

Sosiaalinen media on siis yhteiskunnallisesta näkökulmasta hyvin merkittävä osa nykyaikaa. Suominen (2013, 13) kertoo, että sosiaalisesta mediasta on tullut hyvin merkittävä alusta, jossa jäsenämme omaa paikkaamme yhteiskunnassa. Toimimme siis yhä enemmän sosiaalisissa kontakteissa lähinnä

sosiaalisen median kautta. Ne, jotka kieltäytyvät tästä muutoksesta, voivat olla vaarassa jäädä sosiaalisesti ulkopuolelle nykyisessä yhteiskunnassamme, kun suurimmaksi osaksi tiedon välitys ja viestintä on siirtynyt sosiaaliseen mediaan. (Suominen 2013, 12.) Sosiaalinen media on siis saattanut jakaa yhteiskuntaamme kuilun eri ihmisryhmien välille.

Jotkut vanhemman sukupolven edustajat ovat median uudistuessa jääneet taidoissaan lähes tämän muutoksen ulkopuolelle. Mäntymäen (2012) mukaan lapset ja nuoret etsivät tietonsa pääasiassa sosiaalisen median kautta ja joskus useista eri lähteistä. Tämä kuitenkin vaatii kehittynyttä media- ja monilukutaitoa sekä tiedon lähteen luotettavuuden arvioinnin hallitsemista (OPS 2014, 81). Myös Opetussuunnitelma (2014) yrittää tasata teknologia- ja monilukutaidon osaamisen eroja nuorten välillä, jotta kaikilla olisi tasapuolinen mahdollisuus osallistua nykyajan teknologiseen viestintään turvallisesti (Pekkala, 2016, 11-12).

Vanhan median muotoihin, kuten sanomalehteen, radioon ja televisioon tottunut vanhempi väestö taas luottavat toimittajien tietämykseen ja auktoriteettiin mediamaailmassa. (Mäntymäki 2012, 12-13). Nuorempi väestö taas on omaksunut sosiaalisen median nopeammin käyttöönsä kuin vanhempi sukupolvi. Tätä kautta nuoremmat suhtautuvat median muutokseen siis avoimemmin (Mäntymäki 2012).

Aalto ja Uusisaari (2009) ovat jakaneet uuden tieto- ja viestintätekniiikan käyttäjät kahteen ryhmään: *”asiointikäyttäjät”* ja *”aktiivikäyttäjät”*. Asiointikäyttäjät ovat yleensä vanhempaa sukupolvea, joiden elinaikana Internet on syntynyt. He käyttävät Internetiä ja sen palveluja ainoastaan pankkiasioden ja muiden pakollisten toimien suorittamiseen. Aktiivikäyttäjät ovat sen sijaan löytäneet sosiaalisen median mahdollisuudet luoda ja ylläpitää ihmissuhteita sekä viettää vapaa-aikaa. Aktiivikäyttäjät eivät siis koe uudenlaista mediaa taakakseen tai koe sen käyttöä aikaa vieväksi pakolliseksi toiminnaksi, kuten asiointikäyttäjät. (Aalto & Uusisaari 2009, 12.)

Vanhempi sukupolvi yleensä karttaa sosiaalisen median käyttöä ja suhtautuu siihen varautuneesti, sillä heillä on ennakkoluuloja etenkin sosiaalisen median vaarallisuudesta käyttäjälleen (Aalto & Uusisaari 2009, 21). Jo 1900-luvun alusta lähtien uudenlaisen median, kuten television, katsottiin olevan nuorille haitallista (Herkman 2007, 46). Median muuttumiseen on siis ennenkin suhtauduttu varauksellisesti. Television tarjoamien erilaisten houkutusten katsottiin syylliseksi nuorison "rappeutumiseen". (Herkman 2007, 46). Siksi vanhempi sukupolvi suhtautuu uusiin median muotoihin kriittisemmin. Nuoremmat siis suhtautuvat sosiaaliseen mediaan luottavaisemmin kuin vanhemmat sukupolvet.

Koska sosiaalinen media on kasvanut hyvin nopeasti maailmanlaajuisesti ilmiöksi, on tähän muutokseen ollut vaikea varautua etukäteen. Phippen (2017, 2-4) kertoo teoksessaan, että aikuisilla saattaa olla hyvin suuret ennakkoluulot uudesta teknologiasta ja sosiaalisen mediasta etenkin lasten ja nuorten turvallisuuden näkökulmasta. Myös Herkmanin (2007, 32) mukaan opetussuunnitelmassa lapset ja nuoret nähdään usein hyvin avuttomina ja tietämättöminä sosiaalisen median maailmassa ja heitä halutaankin suojella sen haitallisilta sisällöiltä ja vaaroilta. Oppilaita pyritään valistamaan ja kannustamaan kriittiseen suhtautumiseen ja ajatteluun mediamaailmassa (Herkman 2007, 32). Lapsia siis neuvotaan suhtautumaan varautuvasti uudenlaisen median sisältöihin.

Phippenin (2017, 2-4) mukaan jotkut lapset ja nuoret saattavat jopa ärsyntyä liiallisesta huolehtimisesta. Lapset näkevät sosiaalisen median vaarat ja mahdollisuudet eri mittasuhteissa kuin aikuiset, sillä he ovat varttuneet sen parissa. (Phippen 2017, 2-4.) Kuten Zilkan (2017) tutkimuksessa käy ilmi, nuoret itse kokevat pystyvänsä suojelemaan itseään netin vaaroilta paremmin kuin aikuiset uskovatkaan. Lasten ja aikuisten mielipiteet siis eroavat paljon, kuinka hyvin lapset hallitsevat sosiaalisen median turvalliseen käyttöön vaadittavat taidot.

Vaikka sosiaalinen media tarjoaa paljon uusia mahdollisuuksia, sisältää se

myös paljon yllättäviä riskejä kokemattomalle käyttäjälleen. Olemme siis alkaneet huolestua lasten turvallisuudesta sosiaalisen median täyttämässä ympäristössä. On selvää, että sosiaalisen median sisällön, kuten populaarikulttuurin ja erilaisten sosiaalisen median ilmiöiden, vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen on lähes väistämätöntä (Herkman 2007, 39).

Siksi onkin tärkeää, että aikuiset valvovat lasten ja nuorten sosiaalisen median käyttöä (O'Keefe 2011, 802). Lapsen ympärillä olevilla aikuisilla on siis vastuu luoda tälle kehitykselle turvallinen ympäristö osana turvallisuuteen tähtäävää mediakasvatusta (Herkman 2007, 11–12). Mediakasvatus, kuten monilukutaidon harjoittaminen ja teknologiaosaaminen ovatkin osa laaja-alaisia osaamisalueita Opetussuunnitelman (2014, 22–23) perusteissa. Näin myös lapsen elämässä olevien muiden aikuisten lisäksi, opettajalla on merkittävä rooli toteuttaa opetuksessaan mediakasvatusta uusien mediamuotojen turvalliseen käyttöön liittyen (Dönmez, Odabaşı & Yurdakul 2017).

2.3 Turvallisuus ja riskit sosiaalisessa mediassa

Claypoole ja Payton (2012, 1) kertovat teoksessaan, että sosiaalisessa mediassa jaetaan kuvia, ajatuksia ja tunteita reaaliajassa toisille käyttäjille ja tällainen spontaani ja harkitsematon avoimuus Internetissä saattaa kuitenkin olla hyvin riskialtista. Emme välttämättä ole edes ajatelleet, että jakaisimme Internetille niin paljon itsestämme kuin teemme nykypäivänä huomaamattamme. Jos omien tietojen jakamisessa ei ole tarkkana, voivat yksityisasiat päätyä väriin käsiin, sillä pienten tiedon palojen etsiminen ja yhdistäminen on usein helppoa. (Claypoole & Payton 2012, 1.)

Myös Gross (2014, 32–34) varoittaa varomattomista julkaisuista, sillä julkaisijalla on vastuu ymmärtää, mitä hänellä on oikeus julkaista tai mitä tietoja ylipäätään kannattaa nettiin laittaa. Näemme siis usein sosiaalisen median mahdollisuudet jakaa asioita elämästämme läheisillemme, mutta emme välttämättä osaa huomioida tarpeeksi tietojen jakamisen suuria riskitekijöitä.

Esimerkiksi riskejä, mitä sosiaaliseen mediaan laittamistamme tiedoista voidaan saada selville.

Gross (2014, 33) painottaa, että julkaisijan täytyy olla tietoinen, että ihan kaikki Internetin käyttäjät voivat nähdä ja tarkastella yksilön profiilia eri sosiaalisen median alustoilla, kuten Facebookissa, Twitterissä tai LinkedInissa. Siksi on ennen julkaisua mietittävä, onko tieto sellaista, mitä kaikki saavat nähdä, vai voiko tiedon jakaminen johtaa hankaliin tai noloihin tilanteisiin (Gross 2014, 32–33). Äärimmäisissä tapauksissa väärä julkaisu voi johtaa jopa oikeustoimiin (Gross 2014, 32).

Yleensä yksilö itse on ollut vastuussa julkaisuistaan ja päättänyt jakaa tietonsa Internetiin esimerkiksi jakamalla kuvia ja videoita sosiaaliseen mediaan (Claypoole & Payton 2012, 10–11.) Claypoole ja Payton (2012) pitävät tärkeänä erityisesti ihmisten yksityisyyttä Internetissä, sillä monien eri palveluiden kautta voidaan helposti etsiä pieniä tietoja, kuten henkilön ikä, varallisuus, terveydentila, ystäväpiiri tai asuinpaikka. Nämä tiedot yhdessä vaarantavat yksilön yksityisyyden. (Claypoole & Payton 2012, 5–6.) Gross (2014) varoittaa esimerkillä liian henkilökohtaisten tietojen jakamisesta, jotka voivat johtaa hankaluuksiin. Pieni harkitsematon päivitys voi sisältää monenlaisia riskejä (Gross 2014, 33–34).

Schneier (2004) huomauttaa, että nettiin jaettu tieto yleensä päätyy jonkin muun osapuolen haltuun ja omistukseen ja siksi on hyvä suhtautua harkitsevasti siihen, mitä sosiaaliseen mediaan jakaa ja kenelle. Yksittäisellä ihmisellä ei ole siis tietojen jakamisen jälkeen enää hallintaoikeutta omiin tietoihinsa, vaan tieto kuuluu tiedon keräämälle yhtiölle. (Schneier 2004, 16.)

Netin käytön turvallisuudesta tulee usein myös mieleen salasanat. Aalto ja Uusisaari (2009, 21–23) painottavat salasanojen turvallisesta käytöstä netissä, sillä ne ovat avaimia yksityisiin sosiaalisen median tileihin. Schneier (2004, 43–46) kutsuu salasanaja murtavia rikollisia hakkereiksi, jotka pääsyn saatuaan pyrkivät aiheuttamaan jollain tavalla tuhoa ja harmia uhrilleen.

Nykyaikana vietämme siis paljon aikaa sosiaalisessa mediassa jakaen siellä osia elämästämme. Schneier (2004) puhuu teoksessaan Internetin yleisimmistä uhista. Hän kertoo, että Internetin uhat eivät eroa paljoa oikeassa maailmassa tapahtuvasta rikollisuudesta, joka sisältää muun muassa huijauksia, huumeita, rahanpesua ja seksuaalista häirintää. Internetin uhat eroavat kuitenkin todellisuudesta siinä, että Internetissä yksittäinen ihminen saattaa kohdata kerralla koko maailman rikollisuuden, kun taas tavallisessa maailmassa kohdataan yleensä vain oman elinpiirin vaarat. (Schneier 2004, 20.)

Internetin välityksellä rikollisuuden toteuttaminen on helpompaa, kun voidaan suojautua anonymiteetin taakse. Kaukaa ulkomailta toteutettu huijaus on vaikeampaa ja joskus jopa mahdotonta selvittää. (Schneier 2004, 15–20.) Sosiaalisessa mediassa on siis erittäin yleistä kohdata monipuolisemmin erilaisia uhkia enemmän kuin todellisuudessa (Schneier 2004, 17–18). Internet ja sosiaalinen media sisältää siis paljon erilaisia uhkia ja riskejä, joista käyttäjän täytyy olla tietoinen.

3 LAPSET JA SOSIAALISEN MEDIAN RISKIT

Mäntymäki (2012, 15) toteaa lasten olevan päivän aikana sosiaalisessa mediassa toistuvasti. Sosiaalisen median käyttö onkin monelle lapselle jo arkipäivää. Kupiainen, Kotilainen ja Nikunen (2013) ovat tarkastelleet suomalaisesta näkökulmasta Sonia Livingstonen johtamaa EU Kids Onlinen -tutkimusta, jossa tutkittiin lasten netissä kohtaamia riskejä, mutta myös mahdollisuuksia. Tutkimuksessa tutkittiin 9–16-vuotiaita lapsia ja nuoria ja yhteensä tähän tutkimukseen osallistui 25 maata (Kupiainen, Kotilainen & Nikunen 2013). Netissä piilee erilaisia riskejä ja ongelmatilanteita, joita lapset kohtaavat. Livingstonen (2010, 12) mukaan lasten tulisi oppia tasapainottelemaan tällaisten riskien ja mahdollisuuksien välillä luottaessaan esimerkiksi tuntemattomiin netissä. Kupiainen ym. (2013, 7) mukaan riskit eivät välttämättä ole kaikki vahingollisia tai johda ongelmiin, jos lapsi osaa suhtautua niihin varauksellisesti.

Phippenin (2017) mukaan lapset käyttävät vapaa-ajallaan teknologiaa monipuolisiin tarkoituksiin. Lasten mielestä teknologia on hyvä väline etsiä asioista tietoa sekä sen avulla voidaan pitää yhteyttä ystäviin ja perheenjäseniin, mutta myös tuntemattomiin nettiystäviin. Teknologian avulla lapset pelaavat online-pelejä tuntemattomien ihmisten kanssa eri puolilta maailmaa. Lapset myös käyttävät vapaa-ajallaan teknologiaa oman sisällön tuottamiseen ja muille jakamiseen sekä muiden julkaiseman sisällön seuraamiseen. (Phippen 2017, 2.) Subudhin (2021, 37) mukaan lapset käyttävät sosiaalista mediaa, kuten Youtube-videosovellusta, jopa uuden oppimiseen erilaisten ohjevideoiden avulla. Sosiaalisen median kautta lapset siis keräävät paljon informaatiota ja vaikutteita nykyaikana (Mustonen 2012).

Sosiaalinen media voi olla lapselle hyvin tärkeä paikka muun muassa juuri kaverisuhteiden luomiseen ja oman sisällön jakamiseen. Zilka (2017) selvitti tutkimuksessaan lasten netin käyttöä vapaa-ajalla. Sosiaalista mediaa hyötykäytetään pitämään kaveripiirin tapahtumia ajan tasalla ja sosiaalisen median kautta saadut positiiviset kokemukset ja muiden kannustus voi kohentaa

oloa itsevarmemmaksi (Zilka 2017, 321). Sosiaalinen media on siis hyvä väylä lapsille tulla kuulluksi ja nähdyksi ikätovereiden piirissä (Zilka 2017, 321). Sosiaalinen media voikin parhaillaan olla itseään etsivälle nuorelle hyvä identiteetin ja kaverisuhteiden rakentamisen väline.

Sosiaalinen media sisältää tiettyjä riskejä, joihin lapset ja nuoret useimmin törmäävät. Staksrud on tutkijana osallistunut EU Kids 2-projektin hankkeeseen. Staksrud (2013, 55) jakoi lasten yleisimmin kohtaamat riskit kolmeen osaluueeseen riippuen, miten lapsi itse oli tapahtumaan osallisena. Lapsi saattaa olla uhan sattuessa itse vastaanottajana, osallistujana tai toimijana. Staksrud (2013, 55) jaotteli yleisimmät lasten netissä kohtaamat riskityypit neljään kategoriaan, jotka ovat: mainonnalliset, aggressiiviset, seksuaaliset ja arvoihin liittyvät riskit.

Kun lapsi on uhan vastaanottajana, on kyse haitallisesta materiaalista, jota alaikäinen lapsi kohtaa netissä (Staksrud 2013, 55). Esimerkkinä tästä ovat esimerkiksi erilaiset harhaanjohtavat mainokset, vihapuhe tai kuvat ja videot, joissa esiintyy väkivaltaa. Staksrudin (2013, 55) mukaan lapsi voi olla myös itse osallisena uhkatilanteessa. Tästä esimerkkeinä Staksrud (2013, 55) mainitsee esimerkiksi tuntemattomien tapaamisen netin välityksellä tai kiusaamisen kohteeksi joutumisen. Lapsen rooli toimijana netissä saattaa luoda sosiaalisen median vaaroja, kuten esimerkiksi tekemällä laittomia latauksia netistä tai hakkeroimalla muiden salasanoja (Staksrud 2013, 55).

O'Keefe (2011, 801) kertoo sosiaalisen median mainonnan ja muun sopimattoman sisällön olevan riski lapsille. Sosiaalinen media sisältää paljon kaupallisuutta ja saattaa se johtaa mainonnallaan lasta harhaan (Staksrud 2013, 55). Mustosen (2012) mukaan sosiaalinen media sisältää identiteetin malleja esimerkiksi mainonnan kautta. Mainonnan epärealistiset mittasuhteet kauneusihanteissa saattavat olla identiteettiään ja minäkuvaansa rakentavalle nuorelle erittäin haitallisia. (Mustonen 2012.)

Mustonen (2012, 53–54, 59) myös mainitsee, että nykypäivän sosiaalisessa mediassa voidaan omaksua kauneusihanteiden lisäksi ajattelutapoja, arvoja tai käyttäytymisen malleja. Nämä mallit voivat vaikuttaa nuoren toimintaan

haitallisesti. Harvoin nuoret tai lapset osaavat eritellä, mitkä asiat he ovat omaksuneet elämäänsä ja ajatteluunsa sosiaalisen median kautta (Mustonen 2012, 53–54, 59).

Stakrudin (2013) lisäksi Zilka (2017) on toteuttanut tutkimuksen lasten netin turvallisuustietoisuudesta Israelissa. Tutkimuksessa selvitettiin lasten ja nuorten kokemuksia erilaisista netin vaaroista ja kuinka hyvin he kokevat selviytyvänsä näistä uhista (Zilka 2017, 320). Lapset tunnistivat parhaiten netissä henkilötietojen leviämisen riskin, josta kertoi jopa 59,2 % vastaajista. Livingstonen (2010) tutkimuksen mukaan, lapset saattavat joko valita jakaa omia henkilötietojaan netissä laittamalla ne kaikkien nähtäväksi. Joskus henkilötiedot leviävät vain lasten ajattelemattomuuden seurauksena (Livingstone 2010, O’Keefe 2011). Lisäksi eniten lasten mainitsemia uhkia haastatteluissa oli muun muassa nettikiusaaminen, lapsille haitallinen sisältö, väkivalta ja seksuaalinen häirintä. (Zilka 2017, 327.)

Zilkan (2017) tutkimuksessa lapset nostivat etenkin esille oman ikätoveripiirin sisällä tapahtuvat ongelmat. Aina sosiaalisessa mediassa piilevät vaarat eivät ole tuntemattomien aiheuttamia. Haittaa lapselle tehnyt on hyvin usein lapsen tuntema kaveri tai luokkalainen. O’Keefe (2011, 801) kertoo, että yleinen lasten kohtaama riski on, että ikätoverit jakavat toisilleen epäsovikasta sisältöä sosiaalisessa mediassa. Zilkan (2017, 332) haastatteluissa lapset kertovat usein jännittävän sosiaalisen median avaamista peläten, että joku on julkaissut hänestä jotain sopimatonta tai keksinyt valheellisia tarinoita. Tämä onkin monen nykylapsen arkipäivää, joka heijastuu myös kouluun. Nykyajan sosiaalinen media antaa siis kiusaajalle väylän nolata uhrinsa jopa täysin anonyymisti, ja näin kiusatulle syntyy julkaisusta sosiaalista harmia

Kuten myös Gross (2014, 16–17) kertoi teoksessaan, että väärät väitteet Internetissä voivat olla hyvin vahingollisia, jos muut ihmiset alkavat uskoa niihin. Siksi täytyy olla varuillaan mitä itse julkaisee sekä mitä antaa muiden julkaista itsestään netissä (Gross 2014, 16–17). Lapsi voi siis joutua netissä

liikkuvan huhun vuoksi kiusatuksi. Lapset siis pelkäävät sosiaalisessa mediassa maineensa menettämistä muiden silmissä ja kiusatuksi tulemista.

Lapsien suojelemiseksi erilaisilta riskeiltä sosiaalisen median palveluissa on yleensä asetettu ikäraja. Yleisimmin ikäraja näissä palveluissa on 13-vuotta (MLL 2021, O'Keefe 2011, 801). Sosiaalisen median palvelut määrittelevät ikärajansa itse (Opetushallitus 2020). Eri perheissä on kuitenkin erilaisia käsityksiä, mikä on lapselle sopivaa sisältöä, eikä kaikissa median sisällöissä ole asetettuja ikärajoja (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2016, 11). O'Keefe (2011, 802) painottaa vanhemman vastuuta tarkistaa sosiaalisen median palvelut lapsille sopivaksi.

Lapset voivat siis olla hyvin taitavia käyttämään sosiaalista mediaa hyödyntämällä sitä paljon arjessaan (Subudhi 2021). Kuitenkin sosiaalinen media voi vaikuttaa lapsiin myös haitallisesti muun muassa tarjoamalla epärealistisia ihannekuvia ja väärää informaatiota. Lisäksi tuntemattomien kohtaamiseen Internetissä sisältyy omat riskinsä. Lapset voivat joutua sosiaalisessa mediassa helpommin erilaisiin vaaratilanteisiin ja huijausten kohteeksi (Staksrud 2013).

3.1 Lasten riskialtis käyttäytyminen sosiaalisessa mediassa

Lapset joutuvat sosiaalisessa mediassa useammin vaaratilanteisiin kuin aikuiset (Buckingham 2003, 22). Lapset ottavat herkemmin riskejä netissä kuin aikuiset, koska heillä ei ole vielä kehittyneitä kykyä katsoa tekojensa seurauksia ja ennakoida vaaratilanteita (Staksrud 2013, 67-77). Lapset toimivat netissä siis impulsiivisemmin kuin aikuiset ja joutuvat tästä syystä herkemmin hankaluuksiin. Myös Zilkan (2017, 333) israelilaisen tutkimuksen haastatteluissa lapset kertoivat netissä surffaamisen jännittävydestä, kun päädytään netissä sivulta sivulle.

Lapset Phippenin (2017) teoksen mukaan kuulevat aikuisilta paljon varoittelua tuntemattomien kanssa puhumisesta, nettikiusaamisesta sekä

internetin seksuaalisesta sisällöstä. Zilkan Haastattelujen perusteella lapset kuitenkin itse tuntevat tiedostavansa netissä piilevät riskit tarpeeksi hyvin ja uskovat osaavansa suojella niiltä itseään (Zilka 2017, 333).

Lapset kokevat itse olevansa tarpeeksi tietoisia netin vaaroista ja luottavat omiin valmiuksiinsa toimia tarpeeksi turvallisesti. Lasten omasta mielestä vain osa lapsista toimii riskialttiisti Internetissä, ja eivätkä välttämättä itse koe olevansa vaarassa törmätä näihin riskeihin (Phippen 2017, 2-4). Lapset eivät siis ajattele itse toimivansa netissä liian riskialttiisti Phippenin (2017) tutkimuksen mukaan.

Mustonen (2012, 53-54, 59) mainitsee, etteivät lapset välttämättä osaa kriittisesti tarkastella, mitä asioita he ovat sosiaalisesta mediasta omaksuneet elämäänsä. Lasten elämässä voi siis olla paljon sosiaalisesta mediasta tulleita haitallisia asioita, joita lapset eivät välttämättä edes tiedosta. Tästä esimerkkinä voisi olla tiettyjen merkkivaatteiden puuttumisen takia kiusaaminen. (Mustonen 2012, 53-54, 59.)

Zilkan (2017, 328) tutkimuksessa lapset mainitsivat paljon erilaisia keinoja välttää turvallisuusriskejä netissä. Zilkan (2017) haastattelemat lapset ehdottivat riskien välttämisen keinoiksi muun muassa tuntemattomien ihmisten välttelyä, harkinnanvaraista netin käyttöä, tiedon hankintaa turvallisuudesta, omien henkilötietojen salassa pitämistä ja suojautumista erilaisilla estoilla.

Tutkimusten mukaan lapset saattavat siis olla hyvin tietoisia netissä piilevistä riskeistä, mutta jännittävyys ja impulsiivinen harkitsematon käyttäytyminen saattaa olla riskitekijä lapsille ja nuorille joutua sosiaalisessa mediassa ongelmatilanteisiin. Claypoole ja Payton (2012, 1) huomauttivat, että netin vaarallisuus voi johtua sen nopeasta temposta, jossa yhdellä klikkauksella voi jakaa itsestään paljon tietoja nettiin harkitsematomasti. Nuoret eivät siis välttämättä osaa pysähtyä harkitsemaan jokaista toimintaansa sosiaalisessa mediassa yhtä hyvin kuin aikuiset (Staksrud 2013, 67-77).

4 SOSIAALINEN MEDIA

MEDIAKASVATUKSESSA

4.1 Mediakasvatuksen määritelmä

Perusopetuksen Opetussuunnitelman perusteet (OPS 2014, 22–23, 157, 161) painottaa oppilaan taitoja toimia tieto- ja viestintäteknologian parissa vastuullisesti ja turvallisesti. Turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus ja monilukutaito ovat siis yksi koulun tehtävistä (OPS 2014). Nämä taidot liittyvät Opetussuunnitelman laaja-alaisiin osaamisalueisiin (OPS 2014, 156–157). Mediakasvatus ei ole koulussa erillinen oppiaine, vaan se on kokonaisuus, jota yhdistellään eri opetustilanteisiin (Kynäslahti & Tella 2010, 370).

Mediakasvatus on myös mainittu Opetus- ja kulttuuriministeriön hallitusohjelman julkaisussa (2019). Mediakasvatuksella pyritään kannustamaan ja harjaannuttamaan oppilaiden taitoja toimia netissä turvallisesti. Medialukutaito taas hallitusohjelman mukaan on tiettyjen mediataitojen omaksumista ja hallitsemista. Medialukutaito on kaikille kuuluva kansalaistaito. Mediakasvatuksella pyritään siis kitkemään eriarvoisuutta osallistumisen mahdollisuuksissa kaikissa ikäluokissa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 5–10.)

Mediakasvatuksella huolehditaan, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua turvallisesti teknologian kautta tapahtuvaan viestintään ja toimimiseen. Näin huolehditaan, että kaikilla olisi samanarvoiset taidot monilukutaidossa ja tietotekniikassa lähtökohdista riippumatta. (Pekkala 2016, 11–12.) Jokaisella lapsella on tällöin yhtäläiset mahdollisuudet päästä vaikuttamaan ympäröivään yhteiskuntaan, kun heillä on riittävät taidot käyttää ja tulkita mediaa (Kilpelä 2011, 132–122). Mediakasvatus kannustaa oppilasta omaan aktiiviseen osallisuuteen mediassa ja mediasisältöjen käyttöön (Cheung 2012, 11). Esimerkiksi näin lapsi ja nuori voi harjoitella oman mielipiteensä

ilmaisemista ja vaikuttamista (Cheung 2012, 11). Mediakasvatuksella siis pyritään saada lapsi turvallisesti osalliseksi uudenlaiseen mediaan, ei kokonaan pois sosiaalisesta mediasta ja sen vaaroista (Buckingham 2003, 11).

Kilpelä (2011, 132) mainitsee, että asiantuntijat korostavat mediakasvatuksessa kriittistä medialukutaitoa ja mediatajua. Eli kykyä ymmärtää mediaa ja suhtautua sen antamiin tietoihin sopivalla kriittisyydellä. Kansallinen audiovisuaalisen instituutin (2016, 20) mukaan lapsi voi jo nuorena harjoitella mediakriittisyyttä ja pohtia yhdessä aikuisen kanssa, mitkä mediasisällöt ovat luotettavia. Mediakasvatuksella harjoitellaan siis mediakäyttämisen taitoja, kuten median sisältämän tekstin kriittistä tarkastelua ja analyysia, lähteiden tarkistamista, mediasisällön tuottamista ja sopivan mediasisällön löytämistä (Fedorov 2008). Leen (2016) hongkongilaisessa tutkimuksessa selvisi, että mediakasvatuksesta on hyötyä sopivan mediasisällön löytämiseen.

Mediakasvatukselle on olemassa monenlaisia määritelmiä. Myös englannin ja suomen kielen välillä käsitteiden merkitykset vaihtelevat ja niille ei vielä löydy yhtenevää määritelmää. Mediakasvatuksen ympärille kietoutuvat käsitteet: **monilukutaito** ja **medialukutaito** (Ruokamo, Kotilainen, Kupiainen 2016, 19.). Nämä ovat erilaisia taitoja, joita mediakasvatus sisältää.

Opetussuunnitelman perusteet (2014, 81) määrittelee monilukutaidon olevan tekstien tulkitsemisen, ymmärtämisen, arvioinnin ja tuottamisen taitoja. Oppilaan siis täytyy ymmärtää teksti monipuolisena käsitteenä sekä ymmärtää tekstin tilannesidonaisuus. (OPS 2014, 81.) Monilukutaidosta puhutaan mediasivistyksenä (Varis 2002 mukaan, Kupiainen, Kulju & Mäkinen 2015, 15).

Monilukutaidon harjoittamiseen käytettävät tekstit voivat siis olla mitä tahansa kuvista ja äänistä sanallisiin teksteihin. Näiden tekstien ymmärtämistä kontekstissaan harjoitellaan koulussa muun muassa tiedon hankinnan avulla. (OPS 2014, 81.) Nykyajan monimediaisessa maailmassa lapsi tarvitseekin hyvin harjaantunutta monilukutaitoa hankkiessaan tietoa Internetistä. Monilukutaitoa

harjoitetaan käyttämällä koulussa monipuolisesti erityyppisiä tekstejä sekä yhdistämällä opetus teknologiaan (OPS 2014, 81).

Herkmanin (2007, 10) mediakasvatukseen liittyy vahvasti kriittinen medialukutaito. Myöskään medialukutaidolle ei löydy yhtenevää määritelmää, vaan se määritellään eri tavoin tutkimuskohtaisesti (Ruokamo ym. 2016, 20). Pekkala (2016, 11) huomauttaa julkaisussaan, että medialukutaito ei ole vain passiivista lukemista, vaan myös mediasisällön aktiivista tuottamista. Medialukutaidolla siis tarkoitetaan kokonaisuudessaan mediasisällön lukemista, ymmärtämistä sekä itse sisällön tuottamista (Pekkala 2016, 11). Nämä ovat kaikki sellaisia taitoja, joita lapsi tarvitsee turvalliseen sosiaalisen median käyttöön.

Palsa (2016) esittää tekstissään medialukutaidon ja mediakasvatuksen erillisinä käsitteinä. Ne ovat toisiaan hyvin lähellä olevia käsitteitä ja joskus ne menevätkin limittäin etenkin englannin kielessä. (Palsa 2016, 37.) Medialukutaidon oikeasta määritelmästä on siis Palsan (2016, 37) mukaan kiistelty paljon. Palsan (2016, 40) kertoo, että medialukutaito on esitetty itsensä suojeluun tähtäävänä taitona mediamaailmassa. Tätä on kuitenkin kritisoitu liian yksipuoliseksi määritelmäksi medialukutaidolle, koska se on paljon monipuolisempi käsite ja sisältää monipuolisemmin taitoja kuin vain itsensä suojelua median vaaroilta (Potterin 2010 mukaan, Palsa 2016, 40).

Mediakasvatuksessa täytyy Herkmanin (2007, 11-12) mukaan huomioida lapsen ikätaso. Päiväkoti-ikäisiä lapsia on suojeltava haitallisilta mediasisällöiltä, kuten väkivaltaiselta kuvastolta ja estää lasten pääsy niihin käsiksi. 12-15 nuori on tämän kaltaisen suojelun ulottumattomissa, eikä hänen sosiaalisen median käyttöönsä voi samalla tavalla rajoittaa. Hänelle on opetettava keinoja selviytyä median sisältämistä haastavista tilanteista. (Herkman 2007, 11-12.) Siksi koulun tarjoama mediakasvatus ja mediataitojen harjoittelu ovat tärkeä osa tämän ikäisten nuorten suojelua. Leen (2016, 439) artikkelissa lukee, että hongkongilaisten mediakasvattajien mukaan mediakasvatuksella tulisi muun muassa pyrkiä: kriittiseen tietoisuuteen median vaikutuksista yksilöön, median

luonteen ymmärtämiseen, median analyttiseen tarkasteluun ja oppimiseen median kautta.

Ruokamon, Kotilaisen ja Kupiaisen (2016, 32) mukaan koulun tulevaisuus medialukutaidon opetuksessa riippuu siitä, miten näemme monilukutaidon ja kuinka yhdistämme nämä taidot tieto- ja viestintäteknologian osaamiseen. Herkmanin (2007, 51) mukaan parhaillaan opettaja osaa yhdistää mediakasvatusta sujuvasti oppituntien aiheisiin ja eri tilanteisiin. Eli mediakasvatuksen toteuttaminen koulussa ei pitäisi jäädä vain irralliseksi kokonaisuudeksi, vaan sitä tulisi yhdistellä sujuvasti kouluarkeen mukaan eri tilanteisiin.

Mediakasvatussivuston (Mediakasvatus, 2021) mukaan mediakasvatus elää jatkuvassa kehityksessä ja uudistuksessa. Media nimittäin limittyy tavalliseen arkeemme jo niin vahvasti, että mediakasvatuksen rajat ovat jopa alkaneet häilyä eri oppiaineissa. Mediakasvatus voi olla hyvin suunnitelmallista ja ohjattua, se voi olla oppilaiden omaa median tuottamista tai vain aiheesta keskustelua. (Mediakasvatus, 2021.) Jokainen opettaja toteuttaa mediakasvatusta omannäköisellä tavallaan.

4.2 Opettajien toteuttama mediakasvatus sosiaalisen median turvallisesta käytöstä

Opettajalla on siis merkittävä tehtävä toteuttaa Opetussuunnitelman (2014) mukaista mediakasvatusta. Kynäslahden ja Tellan (2010) mukaan noin 1990-luvulla kasvatustieteissä alettiin kiinnostua yhä enemmän tieto- ja viestintäteknologian opetuksesta ja tätä kautta aihepiiri otettiin mukaan opettajankoulutukseen vähitellen. Viime vuosikymmeninä kasvatustieteissä ja opettajankoulutuksessa on alettu huomioimaan myös sosiaalista mediaa mediakasvatuksen näkökulmasta. Mediakasvatus on siis muotoutunut opettajankoulutukseen teknologian ja median kehittyessä. (Kynäslähti & Tella 2010, 368–369.) Teknologian tullessa kouluympäristöön pystyttiin ottamaan paljon uusia työtapoja käyttöön koulussa (Kankaanranta 2011, 18).

Mediakasvatusta voidaan toteuttaa monin eri työtavoin. Mediakasvatusopas (Frau-Meigs 2006, 30–32) luettelee niistä useita: järjestämällä media-aiheista väittelyjä, omien mainoksien tekemisellä, keskustelemalla, mielipidekirjoituksella tai muokkaamalla kuvia.

Kynäslahden ja Tellan (2010, 371) mukaan mediankasvatuksen vähäistä osuutta opettajankoulutuksessa on paljon arvostelu. Opiskelijat eivät siis koe saaneensa tarpeeksi koulutusta mediakasvatuksen toteuttamisesta opettajankoulutuksesta. Tämä saattaa heijastua nykyisten opettajien vahvuuksiin ottaa mediakasvatuksen aiheita esille luokassa.

Kilpelän (2011, 133–134) tekstissä pidetään tärkeänä, että mediamaailmaa tuodaan lähemmäs koulumaailmaa, sillä median sisällöt ovat hyvä ärsyke oppimiselle ja mielenkiinnon heräämiselle. Kilpelä (2011) tutki mediakasvatusta ammattikoulun opettajien näkökulmasta. Hänen tutkimuksessaan ammattikoulun opettajat pitivät mediakasvatusta tärkeänä, mutta oman osaamisensa puutteellisena toteuttaa säännöllistä mediakasvatusta. Lisäksi he mainitsivat syiksi ajan puutteen, oppimateriaalin vähyyden ja sen, ettei kukaan koordinoi mediakasvatuksen toteutumista ammattikoulussa. (Kilpelä 2011, 145.) Kuten voimme Kilpelän (2011) sekä Kynäslahden ja Tellan (2010) teksteistä päätellä, jotkut opettajat kokevat, etteivät tiedä tarpeeksi aiheesta itse tai koe osaavansa toteuttaa sosiaalisen median mediakasvatusta ja sen vuoksi eivät ota mediakasvatuksen sisältöjä käsittelyyn oppilaiden kanssa.

Mediakasvatuksessa kuitenkin ei tarvitse olla lasten ja nuorten mediailmiöiden asiantuntija. Tärkeintä, että aikuinen on kiinnostunut lapsen tekemisistä netissä ja on aloitteellinen keskustelemaan lasta mietityttävistä asioista. Mediamaailma on kuitenkin lapsille ja nuorille merkittävä osa nykyajan kulttuuria. Aikuinen osoittaa välittämistä omalla läsnäolollaan, vaikka ei kaikkia mediailmiöitä itse ymmärtäisikään. (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2016, 4.) Näin lapsi huomaa, että aikuisen kanssa voi keskustella itseä mietityttävistä asioista huoletta. On siis lapsen oman turvallisuuden kannalta tärkeää, että lapsen käyttämistä sosiaalisen median palveluista keskustellaan

aikuisen kanssa (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2016, 18). Lapsen vanhempien lisäksi myös opettaja voi olla tällainen turvallinen aikuinen (Dönmez, Odabaşı & Yurdakul 2017, 939).

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimus pyrkii lisäämään tietoa opettajien toteuttamasta mediakasvatuksesta liittyen sosiaalisen median turvallisuuteen. Opettaja on oppilailleen yksi läheinen aikuinen, jonka kanssa voi puhua sosiaalisen median vaaroista ja haasteista. Heillä saattaa olla kokemuksia tilanteista, joissa oppilailta on ollut ongelmatilanteita sosiaalisessa mediassa, jotka ovat heijastuneet kouluun. Opettajat ovat itse saattaneet toteuttaa sosiaaliseen mediaan liittyvää mediakasvatusta.

Tutkimuksella selvitetään opettajien kokemuksia oppilaiden sosiaalisen median ongelmatilanteista. Tavoitteena on lisäksi selvittää, millaisilla erilaisilla keinoilla, työtavoilla ja aiheilla opettajat käsittelevät sosiaalisen median turvallisuutta luokassaan. Lisäksi tutkimuksella selvitetään opettajien ajatuksia siitä, millaisia taitoja oppilas tarvitsee käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Millaisia sosiaalisen median riskitilanteita opettajat ovat oppilailtaan havainneet?
2. Miten opettajat toteuttavat mediakasvatusta sosiaalisen median turvallisen käytön näkökulmasta?
  - Millaisia keinoja ja työtapoja on käytetty sosiaalisen median turvallisuuden käsittelyssä?
  - Millaisia aiheita luokassa on käsitelty sosiaalisen median turvallisuuteen liittyen?

3. Millaisia taitoja oppilaat tarvitsevat käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti opettajien näkökulmasta?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimus toteutettiin laadullisena kertaluontoisena kyselytutkimuksena pääasiassa alakoulun opettajille. Aineistossa on myös yksi yläkoulun opettajan vastaus. Aineisto siis koostuu perusopetuksen opettajien vastauksista. Kiinnostuin tutkimaan opettajien kokemuksia tästä aiheesta, sillä sosiaalinen media ja sen tuomat riskit kouluikäisille käyttäjilleen ovat olleet yhä enemmän esillä yhteiskunnassamme. Pyrin tutkimuksellani luomaan uutta tutkimustietoa opettajien toteuttamasta sosiaaliseen mediaan ja sen turvallisuuteen liittyvästä mediakasvatuksesta.

Päädyn valitsemaan aineiston muodolle kyselyn, koska sitä oli mahdollista jakaa etänä koronaviruspandemian aikana opettajille sähköisesti. Kyselyn kerääminen ei hidastunut, vaikka opettaja olisi karanteenissa tai etätöissä. Lisäksi kyselytutkimuksen vahvuutena on, että kaikki osallistujat saavat täsmälleen samat kysymykset (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–85). Näin vastaukset ovat luotettavasti verrattavissa keskenään analyysivaiheessa.

Pro gradu -tutkielmani alkuperäisessä tutkimussuunnitelmassa oli tarkoitus toteuttaa kysely kuudesluokkalaisille oppilaille ja tutkia heidän omia kokemuksiaan sosiaalisen median turvallisuudesta. Koronaviruspandemian vallitessa aineistonkeruu ja vanhemmilta luvan pyytäminen tutkimukseen oli tällä tavalla hidasta, sillä epidemian aikana kouluilla oli meneillään paljon muita järjestelyjä etäkoulun vuoksi. Tutkielmani aikataulujen puitteissa tutkimussuunnitelma vaihtui oppilaan näkökulmasta opettajan näkökulmaan. Näin aineisto voitiin kerätä paremmin etänä.

Tutkimuksen aihe säilyi kuitenkin sosiaalisen median turvallisuudessa, mutta aihe siirrettiin mediakasvatuksen ja opettajien näkökulmaan. Tutkimukseni tavoite siis muuttui tutkimusprosessin edetessä. Aineisto lopulta kerättiin kyselynä opettajilta kevään 2021 aikana ja tutkimus valmistui kesän 2021 alussa.

Tämä tutkimus toteutettiin yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun CYBERDI-hankkeen kanssa. Hanke kerää tietoa kyberturvallisuudesta. Sen päätavoitteena on edistää kyberturvallisuutta, estää kyberrikollisuutta ja vahvistaa tietoisuutta aiheesta. (Jamk.fi 2021). CYBERDI-hanke oli tukena koko tutkimusprosessin ajan ja auttoi etenkin taustaan tutustumisessa. Tutkijana sain määritellä tutkimuksen aiheen ja tavoitteet itse. Hankkeen kanssa yhteistyö jatkui koko prosessin ajan, vaikka tutkielman näkökulma muuttui. Tutkimusprosessin aikana olimme säännöllisesti hankkeen kanssa yhteydessä. Hanke saattaa hyödyntää valmiin opinnäytetyön tuloksia.

6.1 Tutkimusaineisto ja tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat pääasiassa alakoulussa työskenteleviä opettajia: luokanopettajia, erityisopettajia tai aineenopettajia. Aineistosta löytyy myös yksi yläasteen opettaja. Saatetekstissä mainittiin, että kysely (Liite 1) on kohdistettu alakoulussa työskenteleville opettajille, mutta päätin kuitenkin säilyttää aineiston sellaisenaan. Kyselyä jaettiin erilaisissa opettajille suunnatuissa Facebook-ryhmissä. Alakoulun Aarreaitta oli näistä ryhmistä suurin, mutta kyselyä jaettiin myös muutamissa pienemmissä opettajien Facebook-ryhmissä. Vastaajat lopulta jakautuivat hyvin tasaisesti jokaiselle luokka-asteelle. Kun vastauksia oli Facebook-kyselyn kautta kertynyt 18, lähetettiin kysely muutamien alakoulujen rehtoreille jaettavaksi henkilökunnalle. Yksi rehtori vastasi pyyntöön ja lupasi jakaa kyselyn. Lisäksi kyselyn jakamista Facebookissa jatkettiin. Alakoulusta aineistoon kertyi siis muutama lisävastaus.

Tarkkaa jakaumaa vastaajien alkuperästä ei Webropol-ohjelmasta voi saada vastaajien anonymiteetin suojaamisen vuoksi selville. Kyselyn vastaajamääriä seuratessa, suurin osa aineistosta kertyi selvästi erilaisten opettajille suunnattujen Facebook-ryhmien kautta. Facebookissa kyselyn jakamisen jälkeen

vastaajamäärä yleensä kasvoi saman päivän aikana. Ilmoitusta täytyy jakaa useampaan kertaan useammassa ryhmässä, jotta tarvittava määrä täyttyi.

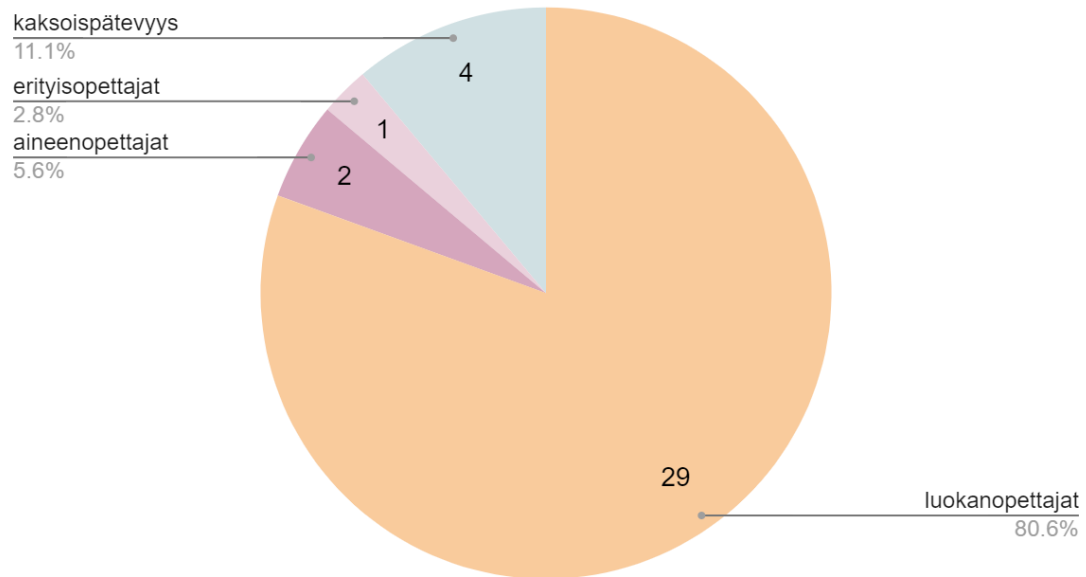
Tuomen ja Sarajärven (2018, 97–98) mukaan laadullinen tutkimus ei kuitenkaan pyri tilastolliseen yleistettävyyteen, vaan sen päämäärä on kuvata jotain tiettyä ilmiötä tai asiaa. Tässä tutkimuksessa tutkittiin kyselyyn vastanneiden opettajien omia näkemyksiä ja kokemuksia. Pohdin tutkimuksen aikana aineiston riittävää kokoa. Tavoitteenani tälle tutkimukselle oli saada aineistoon vastauksia vähintään noin 30 kappaletta. Päädyin tutkimuksen alussa keräämään aineistoa Facebookin ryhmistä, joissa on mahdollisesti jäsenenä opettajia eri puolelta Suomea. Näin saataisiin kattavampi kuva erilaisten opettajien kokemuksista.

Opettajille lähetetyssä kyselyssä oli kahdenlaisia kysymyksiä: monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Kyselyn alussa kartoitettiin monivalintakysymyksillä opettajien taustaa, kuten: työtehtävää, opetettavaa vuosiluokkaa ja kokemusvuosia. Lisäksi taustatiedoksi kysyttiin opettajien sukupuolta. Monivalintakysymyksillä selvitettiin aineiston taustamuuttujia, joita voidaan verrata (Alasuutari, 2012). Avoimet kysymykset taas vastasivat tutkimuksen tutkimuskysymyksiin.

Tutkimukseen lopulta osallistui 36 opettajaa. Heistä 29 (80,6 %) oli luokanopettajia, 2 (5,5 %) aineopettajia ja 1 (2,8 %) erityisopettaja (KUVIO 1). Kyselyyn myös vastasi 3 opettajaa, joilla oli sekä luokanopettajan että erityisopettajan pätevyys. Lisäksi kyselyyn vastasi 1 opettaja, jolla oli luokanopettajan ja aineenopettajan pätevyys. Luokanopettajia, joilla oli kaksoispätevyys, oli aineistossa siis 4 (11,1 %)

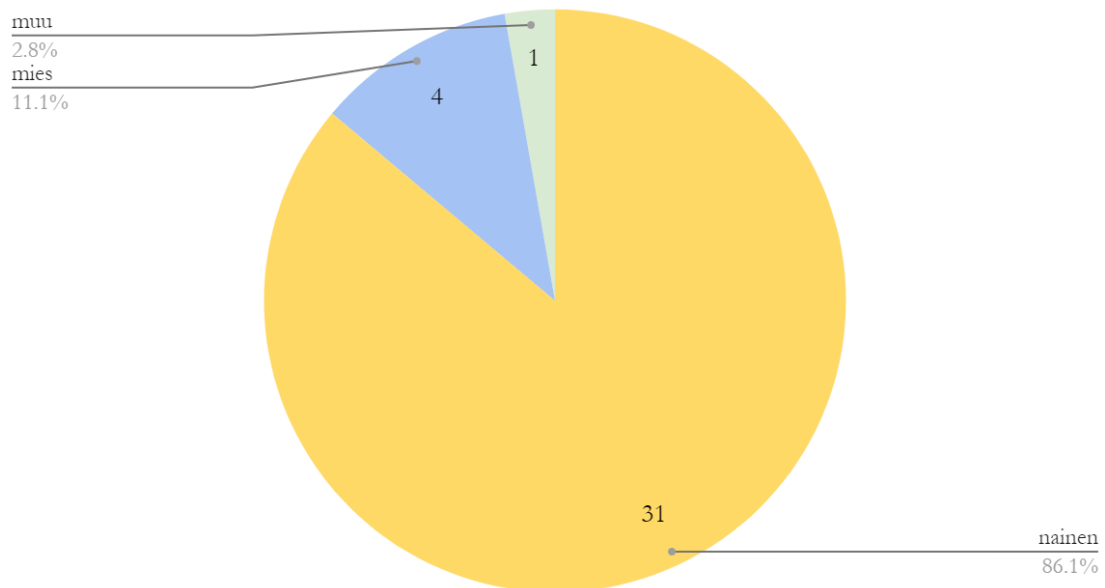
Tutkittavien ammattinimikkeet

KUVIO 1. Tutkittavien ammattinimikkeet.

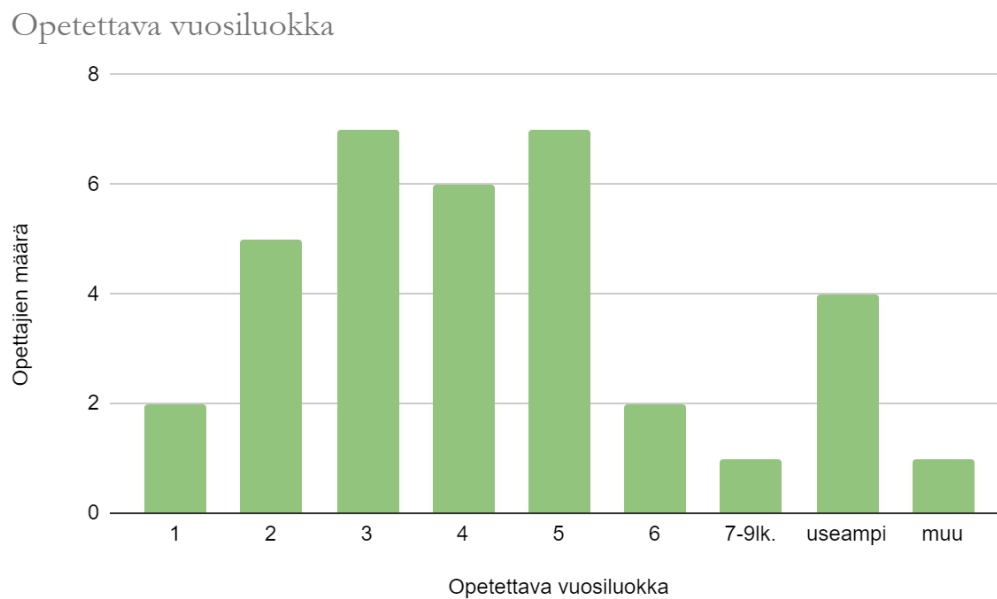
Osallistuneiden opettajien sukupuolten jakauma oli epätasainen miesten ja naisten välillä (KUVIO 2). Tämä saattaa johtua naisten suuremmasta osuudesta opettajan ammatissa. Kyselyyn vastanneista opettajista suurin osa oli naisia. Heitä aineistossa oli 31 (86,1 %). Miehiä aineistossa oli 4 (11,1 %). Muunsukupuolisia oli 1 (2,8 %).

Sukupuolten jakauma aineistossa

KUVIO 2. Opettajien sukupuolten jakauma aineistossa

Kyselyssä kysyttiin opettajien opettamaa tämänhetkistä vuosiluokkaa (KUVIO 3). Opettajat jakautuivat opetettavien vuosiluokkien mukaan melko tasaisesti. Eniten aineistossa oli kolmannen (n=7) ja viidennen (n=7) luokan opettajia. Myös neljännen luokan opettajia oli useampi. Heitä aineistossa oli 6. Toisen luokan opettajat olivat neljänneksi suurin ryhmä (n=5). Neljä opettajista ilmoitti opettavansa useampaa luokkaa. Aineistosta löytyy yksi yläasteen opettaja, joka opetti luokkia 7-9. Yksi vastaajista ei tällä hetkellä ollut opetustyössä eli ei opettanut mitään luokkaa kyselyn keräämisen hetkellä (muu).

KUVIO 3. Opettajien opettama vuosiluokka.

Suurin osa vastanneista vastasi käsitelleensä sosiaalisen median turvallisuutta työssään. Kysymyksessä 7 opettajia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein he ovat aihetta luokassa käsitelleet: *"Olen käsitellyt opetuksessani sosiaalista mediaa ja sen turvallista käyttöä (1=en ollenkaan, 3=joskus, 5=usein)"*. Lähes kaikki opettajat olivat käsitelleet aihetta luokassa ainakin jonkin verran. Vain yksi vastanneista vastasi kysymykseen, että ei ole ollenkaan käsitellyt sosiaalista mediaa tai sen turvallisuutta opetuksessaan. Opettajista 42 % (n=15) vastasi, että on käsitellyt joskus sosiaalisen median turvallisuutta. Yhteensä 36 % (n=13) vastasi vaihtoehdon neljä eli on käsitellyt sosiaalisen median turvallisuutta luokassa enemmän kuin joskus, mutta vähemmän kuin usein. Yli 16 % (n=6) vastanneista vastasi käsitelleensä aihetta usein.

Tutkimukseen osallistuneilla opettajilla vaikutti myös olevan vahva kokemus osaamisestaan toteuttaa sosiaalisen median mediakasvatusta. Suurin osa opettajista valitsi kysymykseen 6: *"Koen, että minulla on opettajana tarpeeksi tietoa ohjeistaa oppilaita sosiaalisen median turvallisesta käytöstä osana mediakasvatusta (1= liian vähän tietoa, 5=riittävät tiedot)"*, että heillä on tarpeeksi riittävät taidot. Yhteensä 54 % (n=19) opettajista vastasi kysymykseen asteikolla

1 – 5 vaihtoehdon 4 ja 9 % (n=3) vastanneista vaihtoehdon 5. Vastanneista 63 % antoi kysymykseen siis myönteisen vastauksen. Vain yksi vastaaja vastasi vaihtoehdon 1 eli hän ei koe tietävänsä riittävästi mediakasvatuksesta liittyen sosiaalisen median turvalliseen käyttöön.

6.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaineisto kerättiin kevään 2021 aikana sähköisellä kyselyllä peruskoulun opettajilta. Sähköinen kysely toteutettiin Jyväskylän yliopiston hyväksymällä Webropol-ohjelmalla, jossa myös aineisto säilytettiin luottamuksellisesti tutkimuksen valmistumisen ajan. Aineistoon pääsy oli ainoastaan tutkijalla. Päätin valita tutkimukselleni kyselyn, jotta aineisto olisi mahdollisimman hyvin verrattavissa (Tuomi & Sarajarvi 2018, 84–85). Kyselytutkimuksen etuutena on myös, että vastaaja saa rauhassa kirjoittaa vastauksensa, eikä tutkijan läsnäololla ole vaikutusta kyselyyn vastaamiseen (Jyrinki 1974, 25). Jyrinki (1974, 25–26) mainitsee, että kyselyn heikkoutena on vastaamattomuus. Tämä näkyi myös omassa tutkimuksessani siinä, etteivät kaikki vastaajat olleet vastanneet kaikkiin kysymyksiin.

Tutkimukseni kysely (Liite 1) sisälsi tutkimuskysymysten mukaisesti kysymyksiä opettajien kokemuksista sosiaalisen median mediakasvatuksesta. Kysely sisälsi yhteensä 14 kysymystä. Kyselyssä oli 11 monivalintakysymystä sekä 3 avointa kysymystä. Monivalintakysymyksissä kysyttiin osallistujien taustasta, aiemmista kokemuksista sekä mielipiteistä tutkimuksen aiheeseen liittyen. Avoimissa kysymyksissä kysyttiin vastaajilta tarkemmin kokemuksia ja mielipiteitä liittyen tutkimuskysymyksiin. Näin monivalintakysymykset tukivat taustana avoimien kysymysten vastauksia.

Tutkimuksen alussa kartoitettiin siis monivalintakysymyksillä tutkittavien taustaa. Taustakysymyksissä kysyttiin muun muassa tutkittavien sukupuolta, työnkuvaa, opetettavaa vuosiluokkaa ja opettajakokemusta vuosina.

Näillä kysymyksillä voidaan vertailla, eroavatko opettajien vastaukset taustamuuttujien kesken esimerkiksi sukupuolten tai kokemusvuosien välillä.

Monivalintakysymyksiä oli myös liittyen opettajien kokemuksiin ja mielipiteisiin sosiaalisen median mediakasvatuksesta, kuten kokivatko opettajat aiheen opettamisen tärkeänä: kysymys 5: *Kuinka tärkeää on mielestäsi käsitellä sosiaalisen median turvallista käyttöä ja siihen liittyviä taitoja koulussa? (1= ei niin tärkeää, 5= erittäin tärkeää).* Opettajat vastasivat monivalintakysymyksissä vaihtoehtojen välillä 1-5. Kysymyksellä 7 kartoitettiin, olivatko vastaajat toteuttaneet sosiaalisesta mediasta mediakasvatusta: 7. *Olen käsitellyt opetuksessani sosiaalista mediaa ja sen turvallista käyttöä (1=en ollenkaan, 3=joskus, 5=usein).* Opettajien kokemuksista kysyttiin muun muassa kysymyksellä 10: *Olen selvittänyt oppilaiden sosiaalisen median ongelmatilanteita esimerkiksi kiusaamistapauksissa (1=en ollenkaan, 3=joskus, 5=usein).*

Monivalintakysymyksiä eli taustamuuttujia voitiin siis näin mahdollisesti vertailla avoimien kysymysten vastauksiin. Viimeisessä avoimessa kysymyksessä (kysymys 14) selvitettiin opettajien havaintoja oppilaiden kokemista sosiaalisen median riskitilanteista ja niiden selvittämisestä: *Millaisia ongelma- tai riskitilanteita olet havainnut omilla oppilaillasi olevan sosiaalisessa mediassa ja miten olette mahdollisesti selvittäneet niitä?* Tämä avoin kysymys antoi vastauksia erityisesti tutkimuskysymykseen 1. *Millaisia sosiaalisen median riskitilanteita opettajat ovat oppilaillaan havainneet?*

Ensimmäisessä avoimessa kysymyksessä (kysymys 12) kysyttiin tutkimuskysymyksen 2 mukaisesti, millaisia keinoja ja työtapoja opettajat ovat käyttäneet toteuttaessaan sosiaaliseen mediaan liittyvää mediakasvatusta sekä millaisia sosiaalisen median aiheita turvallisuuteen liittyen he ovat luokassa käsitelleet. Kysymys 12: *Millaisin tavoin olette käsitelleet lasten kanssa sosiaalisen median turvallista käyttöä koulussa?*

Toisessa avoimessa kysymyksessä (kysymys 13) kysyttiin: *Millaisia taitoja mielestäsi alakoululainen tarvitsee käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti?* Tällä kysymyksellä pyrittiin selvittämään etenkin tutkimuskysymystä 3: *Millaisia taitoja oppilaat tarvitsevat käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti opettajien*

näkökulmasta? Tällä kysymyksellä haluttiin siis selvittää opettajien mielipiteitä liittyen oppilaiden tarvitsemiin sosiaalisen median turvallisuustaitoihin.

6.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksessa käytettiin fenomenologis-hermeneuttista lähestymistapaa. Fenomenologis-hermeneuttinen tapa korostaa ihmisen asemaa tutkijana ja tutkimuksen kohteena. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 39.) Lähestymistavassa siis tutkitaan ihmisten omia näkemyksiä ja kokemuksia jostain aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 40). Tässä tutkimuksessa siis tutkittiin opettajien omaa näkökulmaa suhteessa mediakasvatuksen toteutukseen sosiaalisen median turvallisuudesta. Tutkimuksessa korostui siis vahvasti opettajien omat kokemukset. Tutkimuksen luonne on empiirinen, koska tutkimuksessa korostetaan aineiston analyysin ja keräämisen metodeja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 26). Tutkimukseni ei pohjaudu valmiiseen teoriaan, vaikka se huomioi aikaisemmat tutkimukset (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Aineistossa kysymyksien 12, 13 ja 14 vastaukset analysoitiin Braunin ja Clarcken (2006) ohjeistuksen mukaisesti temaattisella analyysillä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti nostamalla aineistosta keskeisempiä teemoja esille tutkimuskysymysten mukaisesti. Tätä analyysitapaa Tuomi & Sarajärvi (2018) kutsuvat teemoitteluksi. Teemoittelussa laadullisen analyysin keinona on tärkeää tarkastella, mitä kustakin teemasta voidaan aineistosta havaita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107.)

Braunin ja Clarcken (2006, 6–7) mukaan temaattisessa analyysissä etsitään aineistosta toistuvia aiheita, joista luodaan teemoja. Teemoja ei siis voida määrittää etukäteen, vaan ne löytyvät analyysissä aineistoon tutustuessa (Braun & Clarke 2006, 7). Tutkijan on teemoittelun aikana tehtävä useita valintoja, kuten mitkä asiat ovat aineistossa tarpeeksi toistuvia, jotta ne lasketaan erillisiksi teemoiksi (Braun & Clarke 2006, 9–10). Braunin ja Clarcken (2006) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole valmiiksi asetettuja prosenttimääriä, jolloin

aihe laskettaisiin teemaksi. Läpinäkyvyyttä ja tutkimuksen luotettavuutta lisätäkseni pyrin tutkimuksessani ilmaisemaan myös määrällisesti tutkimukseni tuloksia mixed-method -menetelmän avulla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78).

Tässä tutkimuksessa havainnoidaan opettajien esille nostamia keskeisempiä teemoja kyselyn avoimien kysymysten kohdalla. Kyselyn monivalintakysymykset taas kertovat taustaa tutkittavista sekä heidän aiemmista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Tutkimuksen avoimien kysymysten vastaukset analysoitiin Braunin ja Clarcken (2006) ohjeiden mukaisesti teemoittamalla koodaamalla aineisto erilaisiin teemoihin. Nostin siis aineistosta esille opettajien mainitsemia toistuvia teemoja.

Braun ja Clarke (2006, 25) varoittavat etenkin teemojen päällekkäisyydestä eli kaksi teemaa ovat niin samanlaisia, jotta ne menevät limittäin. Koodatessa teemoja täytyi valintoja tehdä etenkin opettajien mainitsemien riitojen ja kiusaamisten ilmenemisestä sosiaalisessa mediassa. Koska aiheena *"riidat"* ja *"kiusaaminen"* menivät opettajien vastauksissa limittäin ja niillä saatettiin välillä tarkoittaa samaa asiaa, koodattiin riidat ja kiusaaminen yhdeksi teemaksi. Tutkija ei siis voi perustaa analyysiaan oletuksiin, vaan teemat tulee olla selvitetävissä aineistosta (Braun & Clarke 2006, 26). Päädyin siksi koodaamaan riidat ja kiusaamisen yhdeksi teemaksi.

Tarkastelin analysoidessani avoimia kysymyksiä opettajien vastauksia ja alleviivasin värejä apuna käyttäen opettajien mainitsemia aiheita. Kuten Braun ja Clarke (2006, 19) kertovat, analyysi on hyvä aloittaa ensin laajemmasta kuvasta ja tämän jälkeen tiivistää aineistossa mainitut aiheet teemoiksi. Toteutin analyysini näin Braunin ja Clarcken (2006) ohjeilla ja alleviivasin aineistosta ensin kaikki opettajien mainitsemat aiheet. Tämän jälkeen alleviivasin samoja aiheita samalla värillä ja lopulta muodostin taulukkoon (KUVIO 4) tälle ryhmälle oman teeman. Braun ja Clarke (2006, 17–19) suosittelivat tällaisten apukeinojen, kuten taulukoiden ja muistiinpanojen tekemistä analyysissa.

<p>“Olemme keskustelleet yleisesti netin käytöstä ja pelisäännöistä sosiaalisessa mediassa. Olemme käyttäneet Tasaseks ja Digiseikkailu -materiaaleja. Myös jokapäiväisissä tilanteissa tulee ohjattua ja esimerkkien kautta opetettua turvallista nettikäyttäytymistä.”</p>	<p>Keskustelut (n=26) 36,1 % (vastauksista sisälsi)</p> <p>Valmiit materiaalit (n=7) 9,7 %</p> <p>Arjen tilanteet (n=10) 13,9 %</p> <p>Esimerkkien kautta (n=3) 4,2 %</p>
<p>“Aiheesta on keskusteltu, näytetty esimerkkejä ja käyty läpi mahdollisia seurauksia epäasiallisesta käyttäytymisestä.”</p>	<p>Keskustelut (n=26) 36,1 %</p> <p>Esimerkkien kautta (n=3) 4,2 %</p>

KUVIO 4. Esimerkki teemoihin koodaamisesta ja luokittelusta.

Opettajien vastauksissa toistuivat paljon samat aihepiirit samoilla sanoilla. Esimerkiksi opettajat kertoivat, että he olivat keskustelleet asioista, joten koodasin ”keskustelut” omaksi teemakseen. Jos teeman alleviivatut alakategoriat vaihtelivat enemmän, esimerkiksi ”opettaja käsittelee tai muistuttaa” -teemassa, muodostin tälle teemalle säännön: kaikki teeman alla olevat alakategoriat tulevat opettajan omasta toiminnasta. Lopuksi myös luokiteltiin eli laskettiin teemojen sisällä mainittujen vastausten määrä ja prosentti, jolloin tuloksiksi muodostui määrällisesti sekä suurempia että pienempiä teemoja. Tulosten esittämisen tueksi käytin siis myös määrällistä luokittelua laadullisen teemoittelun rinnalla.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 78) esittelevät teoksessaan *mixed methods* -analyysitavan, jossa tutkimuksessa käytetään sekä laadullisen, että määrällisen analyysin keinoja. Mixed methods-muodolla saadaan kattavampi kuva aineistosta, kun analyysitavat tukevat toisiaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78). Vaikka tutkimukseni oli pääasiassa laadullinen tutkimus, käytettiin analyysitapana tulosten luokittelua määrällisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105).

Tuloksia siis ilmaistiin myös lukuina ja prosentteina, jotta tutkimuksen analyysi olisi mahdollisimman läpinäkyvää ja näin aineistosta löytyi eniten toistuvat teemat opettajien vastauksista.

6.4 Eettiset ratkaisut

Tutkimukseen osallistuminen perustui tutkittavan suostumukseen ja vapaaehtoisuuteen. Tutkimukseen osallistunut opettaja tekee siis itse valinnan osallistua kyselyyn vapaa-ajallaan. Tuomen ja Sarajärven (2018, 147) mukaan tutkimus ei saa aiheuttaa tutkimuksen kohteelle haittoja. Osapuolilla eli tutkijalla ja tutkittavilla täytyy olla myös yhteisymmärrys tutkimuksen kulusta ja tutkittavien oikeuksista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 151).

Kyselyyn osallistumisesta ei koidu tutkittavalle haittoja. Tutkimukseen ei kerätty tunnistettavia henkilötietoja, kuten nimeä, ikää tai asuinpaikkaa. Tutkijana en tiedä kyselyyn vastaajista enempää kuin, mitä he ovat kyselylomakkeeseen täydentäneet. En tuonut raportissani esille sellaisia esimerkkejä aineistosta, joista tutkittava olisi helposti tunnistettavissa. Tämä lisää myös tutkittavien tietosuojan vahvuutta. Tuomen ja Sarajärven (2018, 87) ohjeistuksen mukaisesti vain tutkimuskysymyksien kannalta olennaisimpia asioita kysyttiin tutkittaville lähetetyssä kyselyssä.

Ennen kyselyyn vastaamista osallistujalla oli mahdollisuus lukea tutkimukseen liittyvät tietosuojan ehdot tietosuojalomakkeesta (Liite 2). Tutkittavalle kerrottiin, ettei häntä voida tunnistaa aineistosta tai valmiista tutkimuksesta. Tutkimuksessa ei siis esitetä sellaisia tietoja tutkittavista, joista he voivat olla tunnistettavissa.

Aineistoon ei myöskään ole kenelläkään muulla pääsyä kuin tutkijalla ja sitä säilytetään luottamuksellisesti yliopiston hyväksymässä Webropol-järjestelmässä. Aineistoa ei säilytetä kauempaa, mitä on tarpeen tutkimuksen valmistumisen kannalta. Vastaamalla kyselyyn osallistuja on hyväksynyt tutkimuksen tietosuojaehdot.

Koska aineistoon kerättiin muutama vastaus suoraan koululta, täytyi tutkimuksen toteuttamiseen pyytää lupa koulun rehtorilta. Facebookista kerätyt vastaukset eivät tarvinneet tutkimuslupaa, sillä tutkimus ei tällöin kohdistunut mihinkään tiettyyn organisaatioon, vaan aineisto kerääntyi satunnaisesti eri koulujen opettajilta. Myös osallistujien anonymiteetti tällöin säilyi, sillä Webropol-ohjelma ei paljasta tutkittavista muita tietoja kuin mitä kyselylomakkeessa on kysytty. Näin tutkija ei tiedä, kuka tarkalleen kyselyyn on vastannut.

Tutkimuksen raportointi on myös tärkeä osa luotettavaa tutkimusta. Tuomen ja Sarajärven (2018, 150) mukaan tutkijan on oltava tutkimusta raportoidessaan rehellinen ja avoin. Tutkimuksen kulku on kuvailtava tarkasti vaihe vaiheelta tutkimusraportissa. Tutkijan on myös pyrittävä Tuomen ja Sarajärven (2018, 160) mahdollisimman objektiivinen ja puolueeton tulosten analysoinnissa ja tulosten esittämisessä. Ihmisen on vaikea olla täysin puolueeton tutkimustilanteessa, sillä tutkijan omat ajatukset, arvot ja tausta vaikuttavat siihen, miten tutkija aineistoa tarkastelee (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160). Pyrin siis tuloksia tarkastellessani puolueettomuuteen, mutta esimerkiksi oma asenteeni ja mielipiteeni sosiaalisesta mediasta voi vaikuttaa siihen, millaisessa valossa aineistoa analysoin. Tästä syystä käytän apuna laadullisien analyysikeinojen rinnalla määrällistä luokittelua ja tuon lukijalle esille tuloksien tueksi useampia sitaatteja aineistosta.

7 TULOKSET

Seuraavissa osioissa tarkastelen tutkimuksen tuloksia, millaisia riskitilanteita opettajat ovat oppilaillaan havainneet, millaisin keinoin ja työtavoin opettajat ovat käsitelleet sosiaalisen median turvallisuutta opetuksessaan ja millaisia taitoja alakoululaisen olisi opettajien mielestä hyvä osata käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti. Opettajien vastauksista voidaan huomata, että sosiaalinen media on nykyaikana näkyvä osa kouluarkea ja opettajan työtä.

7.1 Millaisia sosiaalisen median riskitilanteita opettajat ovat oppilaillaan havainneet?

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuskysymys 1 mukaisesti opettajien havainnoimia yleisempiä sosiaalisen median uhka- ja ongelmatilanteita oppilailla. Opettajilta kysyttiin kysymyksellä 14: *Millaisia ongelma- tai riskitilanteita olet havainnut omilla oppilaillesi olevan sosiaalisessa mediassa ja miten olette mahdollisesti selvoittäneet niitä?* Tähän kysymykseen vastasi 29 opettajaa 36:sta osallistuneesta.

Kyselyyn vastanneilla opettajilla oli lukuisia kokemuksia oppilaiden kohtaamista sosiaalisen median ongelmista, jotka olivat heijastuneet myös kouluun. Yhteensä näitä teemoja aineistosta löytyi kuusi. Opettajien havainnoimat ongelmat olivat pääasiassa oppilaiden keskinäisiä ongelmia, jotka olivat tapahtuneet vapaa-ajalla sosiaalisessa mediassa. Ongelma, esimerkiksi riita tai kiusaamistilanne, oli jatkunut myös koulussa. Tästä syystä opettajien oli puututtava asiaan, vaikka osa opettajista korostikin vanhempien vastuuta tällaisissa tilanteissa. Kiusantekijä sosiaalisessa mediassa oli siis ollut useimmiten toinen lapsi kuin tuntematon aikuinen. Seuraavassa taulukossa (TAULUKKO 1) esitellään yleisimmät teemat opettajien havainnoimista sosiaalisen median ongelmista oppilailla:

TAULUKKO 1. Opettajien havainnot sosiaalisen median ongelmatilanteista.

Teemat	Tulokset:	
	(n)	%
Riidat ja kiusaaminen	25	54,3
Julkaistaan itsestä tietoa varomattomasti	10	21,7
Sopimaton sisältö aiheuttaa ahdistusta	4	8,7
Unettomuus	3	6,5
Koukuttaa ja vaikuttaa tehtävien tekemiseen	2	4,3
Paine jatkuvasti tavoitettavissa olemisesta	2	4,3

Suurin osa vastanneista puhui vastauksissaan nimenomaan sosiaalisessa mediassa **kiusaamisesta** yleisesti. Opettajat esimerkiksi mainitsivat, että oppilaat olivat vastaanottaneet tai lähettelleet ilkeitä kommentteja, ”härnäneet”, lähettelleet toisilleen ahdistavaa sisältöä, levitelleet perättömiä juoruja toisistaan tai jättäneet ryhmistä jonkun ulkopuolelle.

Muutamit tutkimukseen osallistuneet opettajat olivat myös selvittäneet sosiaalisessa mediassa tapahtuneita **riitoja**. Opettajat kertoivat, että oppilaat olivat kuvanneet salaa toisiaan ja julkaisseet kuvan tai videon toisesta ilman lupaa sosiaaliseen mediaan. Näitä lasten välisiä jonkinlaiseen kiusaamiseen ja

riitatilanteisiin liittyviä vastauksia löytyi aineistosta 25 29:stä (54,3 %) vastauksesta. Riitoja ja kiusaamista oli siis mainittu eniten opettajien havainnoimissa riskeissä.

Oppilailla on tullut riitaa esim. Whatsappissa ja Snapchatissa, kun joku on kommentoinut toiselle ikävästi ja esim. estänyt toisen sovelluksessa. - -

Kiusaamista sosiaalisessa mediassa on ollut ilmeisesti aiemmin, ei osata puhua asiallisesti eikä hoksata, että kaikki sanottava on jäljitettävissä.

Osa opettajista oli myös huolissaan oppilaidensa **yksityisyydestä ja varomattomista julkaisuista** sosiaalisessa mediassa. 10 vastauksessa (21,7 %) puhuttiin oppilaiden harkitsemattomista julkaisuista ja tietojen leviämisestä. Yhdellä vastanneista oli muun muassa kokemus, kun oppilaan kuva oli lähtenyt leviämään Whatsapp-ryhmän ulkopuolelle. Tämä oli selvitetty puhumalla vanhempien kanssa tilanteesta. Kaiken kaikkiaan opettajien vastauksissa näkyy, että opettajat ovat olleet läsnä oppilaiden kokemissa ongelmatilanteissa kuuntelevina ja ohjaavina aikuisina. Oppilaiden kokemuksia sosiaalisesta mediasta ja sen riskitilanteista on siis käsitelty paljon myös koulussa.

Opettajat ovat myös huomanneet jatkuvan sosiaalisen median käytön vaikuttaneen oppilaiden **unettomuuteen ja ahdistuneisuuteen**. Kolme opettajaa mainitsi sosiaalisesta mediasta johtuvan esimerkiksi yöllisestä viestittelystä johtuvan unettomuuden. Tätä kautta sosiaalinen media on vaikuttanut myös oppilaiden koulutyöhön. Neljässä (8,7 %) opettajien vastauksessa oli selkeästi mainittu oppilaiden näkemä **ahdistuneisuus ja sopimaton sisältö sosiaalisessa mediassa**. Vaikka sisältö olisi ahdistanut oppilasta itseään, saattaa hän lähettää sen eteenpäin tuttavilleen.

Näkevät sisältöjä, jotka hämmentävät, liitetään ryhmiin, joissa jaetaan sopimatonta sisältöä.

Tarve viesteihin vastaamisessa on näkynyt myös vaikutuksena uneen: viesteihin vastaillaan hyvinkin myöhään yöhön.

Muutamissa vastauksissa (n=2, 4,3 %) ilmaistiin, että sosiaalisen median ongelmat heijastuvat koulun käyntiin ja koulutyöhön. Kaksi opettajaa kertoi, että ovat huomanneet sosiaalisen median **koukuttavan ja vaikuttavan tehtävien tekemiseen koulussa**. Oppilaat heidän mukaansa ajattelevat jatkuvasti sosiaalista mediaa ja eivät pysty keskittymään tehtävään. Toinen opettajista kertoi joskus joutuvansa ottamaan koulun koneen oppilaalta pois, kun oppilas on käyttänyt sosiaalista mediaa kesken tunnin, ja antamaan tälle vaihtoehdoisen tehtävän.

Osa oppilaista koukuttuu sosiaalisen median käyttöön, somen sisältö pyörii paljon ajatuksissa. Koulutehtäviin keskittyminen ja motivoituminen on vaikeaa, kun oppilas haluaisi vain kotiin katsomaan esim. Youtube-videoita.- -

- - Väärillä sivuilla surffaavalle oppilaalle on toisinaan joutunut keksimään vaihtoehdoisen tehtävän, jos koneella/yms laitteella toimiminen ei ole tunnin tavoitteiden ja sisältöjen mukaista. Tällä tavoin voi välttää mahdollisia riskitilanteita. - -

Opettajat kertoivat, että oppilaita saattaa ahdistaa myös **jatkuva tavoitettavissa oleminen** (n=2, 4,3 %), mikä aiheuttaa oppilaalle stressiä. Kahdella opettajalla oli kokemusta tällaisesta tilanteesta koulussa. Yhdessä tilanteista oli tullut oppilaiden välillä riitaa erilaisista vastausajoista viesteihin. Toinen lapsi oli loukkaantunut, kun oppilas ei ollut vastannut viesteihin välittömästi. Lopuksi selvisi, että kodeissa oli ollut erilaiset säännöt ruutuajasta.

On ollut riitoja siitä, kun toinen ei ole reagoinut viestiin/vastannut puheluihin (jälkimmäinen vähän ohi somen käytön) - syynä oli lopulta perheiden erilaiset säännöt ruutuajasta, riita selvisi keskustelemalla.

7.2 Miten opettajat toteuttavat mediakasvatusta sosiaalisen median turvallisen käytön näkökulmasta?

7.2.1 Millaisia keinoja ja työtapoja on käytetty sosiaalisen median turvallisuuden käsittelyssä?

Opettajilta kysyttiin kysymyksessä 12: *Millaisin tavoin olette käsitelleet lasten kanssa sosiaalisen median turvallista käyttöä koulussa?* Kysymykseen vastasi 30 opettajaa 36 opettajasta. Tähän kysymykseen opettajat vastasivat laajasti erilaisia työtapoja, keinoja ja tilanteita, joiden kautta sosiaalisen median turvallista käyttöä on käsitelty koulussa. Tämän kysymyksen tulokset vastaavat tutkimuskysymykseen 2: *Miten opettajat toteuttavat mediakasvatusta sosiaalisen median turvallisen käytön näkökulmasta?*

Suurin osa opettajista vastasi, että on **keskustellut** oppilaidensa kanssa sosiaalisen median turvallisuudesta. 26 vastauksessa 30:stä (36,1 %) oli mainittu luokan yhteiset keskustelut aiheesta riippumatta siitä, onko aiheen ottanut esille opettaja vai oppilaat. Useat opettajat vastasivat, että olivat keskustelleet oppilaidensa kanssaan **arjen tilanteissa**, kun aihe on tullut esille. 10 vastauksessa (13,9 %) oli mainittu aiheen esille tuleminen arjen tilanteissa.

Keskustelemalla eri alustoista ja hyvistä tavoista toimia siellä. - - pidän tärkeänä, että lapset uskaltavat kertoa minulle nähtyään netissa sopimattomia juttuja.

Yhteiset keskustelut, kun aiheet ovat nousseet esille lasten omista puheista. - -

Osa opettajista oli käynyt oppitunnilla opetuskeskustelua aiheesta ja muistuttanut sosiaalisen median turvallisuussäännöistä. 11 vastauksessa (15,3 %) oli mainittu aiheen läpi käymisestä tai opettajan sosiaalisen median turvallisuussäntöjen muistuttamisesta. Näissä tapauksissa siis **aihe on otettu opettajan toimesta luokassa esille käsittelyyn.**

Olen kertonut esim. videoiden julkaisemisen ja henkilötietojen luovuttamisen vaaroista.

- - muistutettu sosiaalisen median alustojen ikärajoista - -

7 opettajaa (9,7 %) mainitsi kyselyssä, että sosiaalisen median turvallisuus mediakasvatusnäkökulmasta on **osana koulun tai oppiaineen opetussuunnitelmaa.** Osalla näistä opettajista oli oppikirjojen materiaalia, joka sivuaa aihetta esimerkiksi äidinkielessä, yhteiskuntaopissa ja uskonnossa. Yhdessä näistä vastauksista ilmaistiin, että sosiaalisen median turvallisuusteema kuuluu osaksi koulun hyvinvointisuunnitelmaa.

- - Some kuuluu kaupunkimme hyvinvoinnisuunnitelmaan 5. luokalla - -

7 vastauksessa (9,7 %) oli mainittu, että opettajat ovat tutkineet oppilaiden kanssa aiheesta erilaisia **valmiita lisämateriaaleja.** Opettajat mainitsivat näistä materiaaleista muun muassa Youtube-videot, MLL-sivut, Tasaseks- ja digiseikkailumateriaalit sekä kyberturvallisuusviraston materiaalit. Näissä vastauksissa opettaja on siis hankkinut aiheesta lisämateriaalia tunneilleen.

- Olemme käyttäneet Tasaseks ja Digiseikkailu -materiaaleja. --
- Katsottu alustus tubesta ja sitten opetuskeskusteluja.
- Mll:n sivuilta otettu materiaalia tueksi.

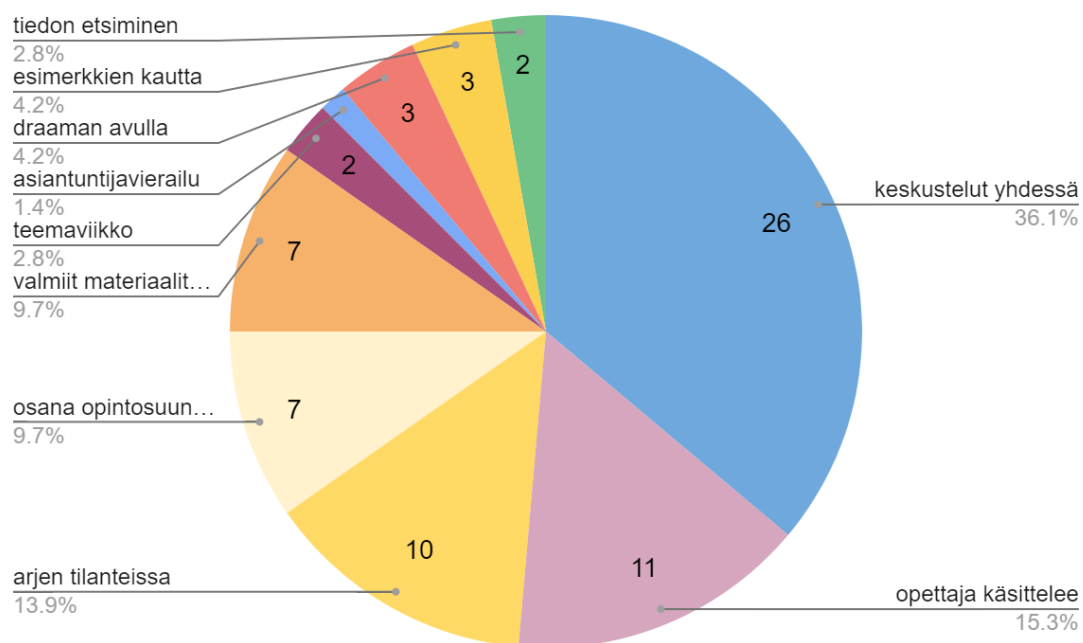
Kolmessa vastauksessa (4,2 %) oli mainittu erilaiset **draaman keinot** mediakasvatuksessa. Opettajat mainitsivat muun muassa draaman sellaisenaan, sadutuksen, tarinat ja väittämäjonoit, joissa oppilaan pitää valita, mitä mieltä on jostain asiasta ja asettua jonoon sen mukaisesti. Yksi opettajista mainitsi myös aiheen liittämisen tunnetaitoihin.

Näiden työtapojen lisäksi muutama vastannut opettaja (n=3, 4,2 %) kertoi käsitelleensä sosiaalisen median turvallisuutta **esimerkkitilanteiden kautta**. Kaksi opettajista **mainitsi tiedonhaun ja tietojen tarkistamisen** (2,8 %). Luokassa oli siis harjoiteltu kriittisiä medialukutaitoja tiedonhaun avulla. Kahdessa vastauksessa (2,8 %) oli mainittu koulun **teemaviikko**, johon oli sisällytetty sosiaalisen median turvallisuusaiheita. Yksi opettaja kertoi koululla vierailleesta MLL:n **asiantuntijasta** (1,4 %).

- Opetuskeskusteluita, väittämäjonoja (tuntuu pahalta, ei tunnu miltään esim) ja draaman keinoin

Osana mediataitoviikkoa käsiteltiin, samoin aina kun tulee tosielämän tilanteita eteen.

Nettikettä käyty läpi. Samoin puhuttu salasanoista ja käyttäjätunnuksista. Puhuttu tiedonhausta ja turvallisista sivustoista. Myös hakkereista ja tiedon urkinnasta.

KUVIO 5. Opettajien keinot ja työtavat käsitellä sosiaalisen median turvallisuutta mediakasvatuksessa ja vastauksien osuus prosentteina.

7.2.2 Millaisia aiheita luokassa on käsitelty sosiaalisen median turvallisuuteen liittyen?

Tässä tulososiossa tarkastellaan opettajien käsittelemiä sisältöjä sosiaalisen median turvallisesta käytöstä kyselyn avoimeen kysymykseen 12 liittyen: *Millaisin tavoin olette käsitelleet lasten kanssa sosiaalisen median turvallista käyttöä koulussa?* Opettajat vastasivat kyselyssä monipuolisesti erilaisia aiheita, joita he ovat käsitelleet sosiaalisen median turvallisuudesta. Yhteensä erilaisia aiheita aineistosta löytyi 13. Nämä tulokset osittain limittyvät opettajien käyttämien työtapojen kanssa, sillä tulokset analysoitiin samasta kysymyksestä. Myös tämä tulososio käsittelee tutkimuskysymystä 2. *Miten opettajat toteuttavat mediakasvatusta sosiaalisen median turvallisen käytön näkökulmasta?* Seuraavassa taulukossa voidaan tarkastella aineistosta esille tulleita teemoja liittyen sosiaalisen mediasta käsiteltyihin aiheisiin:

TAULUKKO 2. Opettajien käsittelemät aiheet sosiaalisen median turvallisuudesta.

Teemat	Tulokset:	
	(n)	%
Sosiaalisen median säännöt ja luvat	6	25,0
Julkaisut ja niiden leviäminen hallitsemattomasti	6	25,0
Sosiaalisen median vaarat	3	12,5
Varomattoman toiminnan seuraukset	3	12,5
Erilaisten sovellusten käyttö	2	8,3
Hyvät käytöstavat ja käyttäytyminen sosiaalisessa mediassa	2	8,3
Ikäraajat	2	8,3

Aineistosta erottui kaksi eniten käsitellyintä aihetta. Ensimmäinen aihe on yleisesti netiketin osaaminen: netin **säännöt ja luvat**. Opettajat ovat siis yleisesti muistuttaneet sosiaalisen median säännöistä, kuinka netissä toimitaan ja mitä siellä saa tehdä. Myös netin sääntöihin liittyen aineistosta erottui toisena paljon käsiteltynä aiheena **julkaisuista puhuminen**. Luokassa oli muun muassa puhuttu, kuinka julkaistut kuvat voivat levitä hallitsemattomasti. Julkaisuihin liittyen oli käsitelty myös omien tietojen leviämisen vaaraa. Opettajat olivat siis kehottaneet oppilaitaan pohtimaan, mitä sosiaaliseen mediaan kannattaa ja saa julkaista. Näitä kahta aihetta, eli sääntöjen ja julkaisujen käsittelemistä, oli siis aineistossa mainittu eniten. Molempia aiheita oli nostanut esille kuusi opettajaa vastaajista (25 %).

Keskusteltu lähinnä mitä materiaalia siellä ei saisi jakaa.

Keskustelleet esimerkiksi kuvasta ja sen leviämisestä. Oppilaat eivät oikeastaan käytä vielä kuin whatsappia, mutta olemme puhuneet mm. toisen kuvaamisesta ilman lupaa ja mitä voi tapahtua jos kuva leviää.

Opettajat olivat käsitelleet luokassaan **sosiaalisessa mediassa ilmeneviä vaaroja**. Näistä vastauksista muodostui kolmas kategoria. Aineistossa kolme opettajaa (12,5 %) ilmaisi käsitelleensä yleisesti sosiaalisen median vaaroja. Yksi opettaja mainitsi lisäksi käsitelleensä sosiaalisen median hyötyjä. Kolme opettajaa mainitsi aineistossa käsitelleensä **varomattoman toiminnan seurauksia** (12,5 %). Tästä muodostui viides käsitelty aihe. Tästä esimerkkinä kaverin kuvan julkaiseminen sosiaaliseen mediaan, ja mitä toiminnasta voi seurata, jos kuva lähtee leviämään.

Aiheesta on keskusteltu, näytetty esimerkkejä ja käyty läpi mahdollisia seurauksia epäasiallisesta käyttäytymisestä.

Keskustelut luokan kanssa sosiaalisen median hyödyistä ja vaaroista.

Keskustelemalla avoimesti siitä mitä vaaroja siihen kuuluu. - -

Kaksi opettajaa (8,3 %) ilmaisi käsitelleensä yleisesti netin tai **erilaisten sovellusten käytöstä**. sovelluksista esimerkkinä oli mainittu videosovellus Tiktok. Kaksi opettajaa (8,3 %) mainitsi puhuneensa **hyvistä käytöstavoista ja käyttäytymisestä** netissä ja sosiaalisessa mediassa. Netin ja sovellusten käytöstä sekä hyvästä käyttäytymisestä sosiaalisessa mediassa muodostuivat siis kuudes ja seitsemäs kategoria käsitellyistä aiheista.

Olemme keskustelleet yleisesti netin käytöstä ja pelisäännöistä sosiaalisessa mediassa. -
- Myös jokapäiväisissä tilanteissa tulee ohjattua ja esimerkkien kautta opetettua turvallista nettikäyttäytymistä.

Opettajat mainitsivat hyvin monipuolisesti erilaisia aiheita, joita he olivat sosiaalisen median turvallisuudesta käsitelleet. Aiheina oli myös mainittu muun muassa sosiaalisen median **ikärajat** (n=2, 8,3 %), josta muodostui vielä oma teemansa. Lisäksi aiheina puhutti tuntemattomat netissä (n=1), sillä hetkellä puhuttavat aiheet (n=1), salasanat (n=1), oppilaiden omat kokemukset (n=1) sekä kiusaaminen ja siihen puuttuminen sosiaalisessa mediassa (n=1). Opettajat painottivat median tietojen tarkistamista (n=1) eli mediakriittisyyttä (n=1).

- - jos somessa tapahtuu jotain, mikä puhututtaa (pellet, itsemurhavideo).
- - Olemme tehneet tietojen tarkistamista useammista lähteistä (jos somessa on kuullut jonkin väitteen on tutkittu sen taistoja).
- - Paljon puhumme omien tietojen jakamisesta ja siitä, miten ihmiset voivat olla netissä keitä tahansa. - -
- - Keskustelua on käyty mm. kiusaamisen yhteydessä siitä, miten kiusaaminen somessa näyttäytyy ja miten siihen voi osaltaan puuttua. - -

Opettajien vastauksista voi siis havaita, että aiheet usein tulevat arjessa eteen ja lapset haluavat käsitellä jotain sosiaalisen median tilannetta yhdessä opettajan kanssa. Tästä esimerkkinä yksi opettaja oli maininnut lapsia pelottavat videot ja ilmiöt sosiaalisessa mediassa. Käsitellyt aiheet olivat painottuneet sosiaalisen median erilaisiin riskeihin ja niistä tiedottamiseen. Osaksi oli myös käsitelty erilaisia keinoja, kuten oman käyttäytymisen ja toiminnan tarkastelua sekä tietojen tarkistamista riskeiltä suojautumiseksi.

7.3 Millaisia taitoja oppilaat tarvitsevat käyttääkseen turvallisesti sosiaalista mediaa opettajien näkökulmasta?

Tässä tulososiossa tarkastellaan opettajien näkökulmia oppilaiden tarvitsemista taidoista käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti. Kyselyn avoimessa kysymyksessä kysyttiin opettajien mielipidettä, millaisia taitoja alakoululainen tarvitsee käyttääkseen sosiaalista mediaa. Kuten yksi vastaajista kyselyssä kertoikin, ensimmäisen ja kuudennen luokan oppilaissa on tietysti eroavaisuuksia, millaisia taitoja he hallitsevat ja tarvitsevat.

Kysymyksessä 13 kysyttiin: *Millaisia taitoja mielestäsi alakoululainen tarvitsee käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti?* Tällä kyselyn avoimella kysymyksellä pyrittiin saada vastauksia tutkimuskysymykseen: 3. *Millaisia taitoja oppilaat tarvitsevat käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti opettajien näkökulmasta?* Tähän kysymykseen vastasi 31 opettajaa 36:sta kyselyyn

vastanneesta. Seuraavassa taulukossa (TAULUKKO 3) voidaan havaita opettajien listaamia yleisempiä taitoja:

TAULUKKO 3. Opettajien näkökulma taidoista, joita lapsi tarvitsee käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti.

Teemat	Tulokset:	
	(n)	%
Tietoisuus, mitä kannattaa julkaista	11	20,8
Osa ja uskaltaa pyytää apua	9	17,0
Monilukutaito, medialukutaito ja mediakriittisyys	7	13,2
Tietoa säännöistä ja laeista	7	13,2
Osa varoa tuntemattomia	6	11,3
Omaa hyvät käytöstavat sosiaalisessa mediassa	6	11,3
Noudattaa ikärajoja	4	7,5
Tunnistaa itselleen sopivan sisällön	3	5,7

Eniten mainituin taito oli selkeästi lasten **tietoisuus siitä, mitä sosiaalisessa mediassa kannattaa jakaa ja julkaista**. Lapsen täytyy siis ymmärtää, ettei levitä itsestään liian yksityistä tietoa. Näitä vastauksia aineistosta löytyi aineistosta 11 (20,8 %). Toiseksi eniten aineistossa oli mainittu, että lapsi **osaa ja uskaltaa pyytää ongelmatilanteissa aikuisen apua**. Tämän mainitsi 9 opettajaa aineistossa (17,0 %). Lapsen siis tulisi tietää, mistä ja keneltä apua voi pyytää.

Yksityisyyteen liittyvät asiat, ei saa paljastaa liikaa. Varovaisuus, muut sosiaalisessa mediassa voivat valehdella. Harkitseminen mitä laittaa, muut voivat käyttää tekstejä ja kuvia hyväksi. Asioiden pysyvyys sosiaalisessa mediassa. Kieli, kaikkea mitä kirjoittaa pitäisi pystyä sanomaan ääneen.

Yhteensä 7 vastauksessa (13,2 %) eli kolmanneksi eniten taidoista oli mainittu **monilukutaito, medialukutaito ja mediakriittisyys**. Lapsen siis tulisi osata lukea ja tulkita erilaisia tekstejä ja kuvia sosiaalisessa mediassa sekä suhtautua mediasisältöihin kriittisesti. Muutamit opettajat korostivat kyselyssä sitä, että lasten olisi hyvä ymmärtää, ettei kaikki mediassa esitetty ole todellisuutta. 7 vastaajaa (13,2 %) oli myös maininnut, että lapset tarvitsevat **yleisesti tietoa sosiaalisen median säännöistä ja erilaisista laeista**.

Kuvanlukutaito, mediakriittisyys, tiedon luotettavuuden arviointi, ymmärrys siitä mitä sinne kannattaa laittaa

Medialukutaito. Taito ymmärtää, ettei kaikki Suomessa ole totta. - -

Kriittistä monilukutaitoa - -

Kuudessa vastauksessa (11,3 %) oli mainittu, että lapsien tulisi **osata varoa tuntemattomia** sosiaalisessa mediassa. Monet opettajat muistuttivat kyselyssä, etteivät kaikki ihmiset ole niitä, joita väittävät olevansa. Yksi opettaja kertoi, että lapsen olisi hyvä osata tunnistaa sosiaalisesta mediasta tutut ihmiset. Myös yksi opettaja aineistossa kertoi, etteivät kaikki sosiaalisessa mediassa ole todellisia ihmisiä ja tämä on lasten hyvä huomioida etenkin ihannoidessaan sosiaalisen median julkisuuden henkilöitä.

Kuusi opettajaa (11,3 %) puhui aineistossa **käytöstavoista** sosiaalisessa

mediassa. Lapsen siis tulisi hallita myös sosiaalisessa mediassa hyvät käytöstavat. Yksi opettaja näiden vastausten lisäksi korosti lapsen omaa vastuunkantoa omista tekemisistään. Kaksi opettajaa painotti, että lapsen siis täytyy ymmärtää, että sosiaalisessa mediassa sanottu asia jää nettiin pysyvästi.

- - Perus käytössännöt somessa kuten sen ulkopuolella hyvä osata.

Ymmärrys internetin pysyvyydestä (kaikki someen laitettu pysyy siellä ikuisesti) sekä vastuunkantamisen ja -ottamisen taitoa.

Ikäraajat puhuttivat opettajia aineistossa. Kuten olen tutkielmassani jo aiemmin maininnut, useissa palveluissa on ikärajana 13-vuotta (MLL 2021). Jotkut opettajista siis toivoivat, että lapset osaisivat noudattaa ikärajoja. Yksi opettaja kirjoitti vastauksessaan, ettei hänen mielestään alakoululaisten lasten tulisi käyttää tästä syystä sosiaalista mediaa lainkaan. Hän myös huomautti, että sosiaalisen median käyttö on vanhemman vastuulla ja sen käyttämiseen ei koulu pysty puuttumaan. Neljä opettajaa (7,5 %) vastasi kysymyksessä 13, että **alakoululaisten tulisi noudattaa palvelujen ikärajoja tai olla niistä tietoinen.**

Suurin osa sosiaalisesta mediasta on käsittääkseni alustojen käyttöehdoissa kielletty alakouluikäisiltä. Tarvittaisiin siis taitoja ymmärtää että niitä ei saa käyttää

Taitoa tulkita ja noudattaa ikärajoja - -

Kolme opettajaa (5,7 %) vastasi, että lapsella tulisi olla hyvät taidot **tunnistaa hänelle itselleen sopivat sisällöt sosiaalisesta mediasta.** Yhden opettajan mukaan joskus sosiaalisen median sisällöt voivat hämmentää, eikä lapsi osaa valita itselleen sopivaa sisältöä. Esimerkiksi ahdistava sisältö voi sekoittaa vain vähän jännittävään musiikkivideon kanssa. Opettaja korosti, että lapsen on hyvä osata ja uskaltaa sanoa ystävilleen, ettei halua katsoa jotain tietynlaista sisältöä.

- - Myös taito kieltäytyä epämiellyttävän aineiston katsomisesta on tosi tärkeä. Kaveri voi omasta somestaan näyttää ties mitä ja on tärkeä osata sanoa ei. Myös ahdistavan aineiston tunnistaminen esim. jännästä musasta on hyvä taito.- -

Osaa erottaa sisällöistä itselle turvalliset.

Opettajat mainitsivat, että lapsen on hyvä **osata tunnistaa sosiaalisessa mediassa erilaisia riskejä ja vaaroja**: esimerkiksi seksuaalisen häirinnän tunnusmerkit. **Tietoisuudesta seksuaalisesta häirinnästä** puhui aineistossa kaksi opettajaa. Myös kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa puhui kaksi opettajaa. Lapsen olisi siis **hyvä tunnistaa nettikiusaamisen tunnusmerkit ja osattava hakea kiusaamiseen apua aikuiselta**. Toisen vastanneen mukaan kiusaaminen voi olla sosiaalisessa mediassa jopa todellisuutta raadollisempaa. Kaksi opettajaa puhui myös aineistossa lasten omista taidoista säädellä sosiaalisen median ruutuaikaa.

- - Kiusaaminen Suomessa on yleistä ja usein julmempaa kuin kasvokkain.
- - Tärkeä taito on myös osata kertoa aikuiselle kotona tai koulussa, jos on tullut kiusatuksi somessa, jotakuta kaveria kiusataan somessa, on kokenut somessa seksuaalista häirintää tai katsonut muuten sopimatonta, ahdistavaa sisältöä.

8 POHDINTA

8.1 Tulosten tarkastelu

Opettajilla oli siis tutkimuksen tulosten mukaan paljon kokemusta sosiaalisen median turvallisuuteen liittyvästä mediakasvatuksesta sekä alakoululaisen sosiaalisen median käytön riskeistä. Opettajat siis kokevat, että mediakasvatus on tärkeää ja erityisesti mediakasvatuksen sisältöjä, kuten monilukutaitoa, medialukutaitoa ja mediakriittisyyttä tulisi harjoitella koulussa.

Tutkimuksesta voidaan päätellä, että maailman nopea teknologisoituminen ja median muutos näkyy siis vahvasti jopa alakoulumaailmassa. Tutkimukseen vastanneilla opettajilla oli mielestään riittävän hyvät tiedot ja taidot toteuttaa sosiaaliseen mediaan liittyvää mediakasvatusta. Suurin osa heistä oli jo käsitellyt aihetta luokassaan joko omasta halustaan tai tilanteiden tullessa eteen. Opettajat mainitsivat vastauksissaan monipuolisesti erilaisia keinoja, työtapoja ja aihepiirejä käsitellä sosiaalisen median turvallisuutta. Opettajat mainitsivat useita erilaisia taitoja, joita koululainen tarvitsee käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti. Tästä voimme päätellä, että kyselyyn vastanneet opettajat olivat erityisen kiinnostuneita aiheesta ja haluavat lisätä oppilaiden tietoisuutta sosiaalisen median turvallisesta käytöstä.

Aineisto ei vastaa täysin taustan kuvaa siitä, että opettajilla olisi liian vähän tietoa, taitoa ja resursseja toteuttaa mediakasvatusta luokassaan, kuten esimerkiksi Kynäslahden ja Tellan (2010, 371) tekstistä voidaan päätellä. Koska laadullisen tutkimuksen aineisto on pieni, voi olla myös sattumaa, että kyselyyn vastaaminen on kiinnostanut erityisesti sellaisia opettajia, jotka ovat perehtyneet mediakasvatukseen ja sosiaaliseen mediaan tai heillä on aiheesta paljon kokemusta. Syynä voi olla aineistonkeruutapa sosiaalisen median alustalta, Facebookista, sillä kaikki opettajat eivät käytä sosiaalista mediaa. Aineistosta puuttuu siis kokonaan sellaisten opettajien näkökulma, jotka eivät ole sosiaalisen

median aktiivista käyttäjäkuntaa. Tutkimuksen otos on pieni (n=36), eikä se siis välttämättä kuvaa koko tutkittavaa kohderyhmää. Osassa vastauksista oli puutteita eli kaikki vastaajat eivät olleet vastanneet kaikkiin kyselyyn kysymyksiin.

Suomisen (2013, 12) teoksen mukaan vanhempi sukupolvi on saattanut jäädä median muutoksen ulkopuolelle. Pohdin, että opettajissa saattaa olla vanhemman sukupolven edustajia, jotka eivät koe sosiaalista mediaa omakseen. Näin he eivät välttämättä ota aihetta käsittelyyn koulussa. Tuloksia tarkastellessa täytyy ottaa huomioon, mieltävätkö kyselyyn vastanneet opettajat sosiaalisen median turvallisuuden koulun toteuttaman mediakasvatuksen sisältöihin. Kyselyyn vastanneet opettajat kuitenkin kirjoittivat kyselyyn kattavia vastauksia siitä, kuinka he olivat toteuttaneet luokassaan sosiaaliseen mediaan ja sen turvallisuuteen liittyen mediakasvatusta. Kyselystä ei löytynyt eroavaisuuksia opettajien kokemusvuosien mukaan, mikä olisi antanut viitteitä opettajien iästä ja sen vaikutuksesta tuloksiin. Lähes kaikilla kyselyyn vastanneilla opettajilla oli aiheesta erittäin paljon tietoisuutta ja he vastasivat kysymyksiin monipuolisesti. Suurin osa heistä oli käsitellyt aihetta työssään ja kohdanneet siihen liittyviä tilanteita.

Opettajat kertoivat havainneensa oppilaillaan paljon ongelmatilanteita, ja ongelmat ovat heijastuneet kouluun ja koulunkäynnin sujumiseen. Opettajat luettelivat vähemmän oman elinpiirin ulkopuolisia uhkia sosiaalisessa mediassa. Opettajien mukaan sosiaalisen median ongelmatilanteet olivat suurimmaksi osaksi oppilaiden keskinäisiä ongelmia ja riitoja. Tutkimukseni tulosten mukaan opettajat olivat eniten kohdanneet juuri kiusaamista ja riitoja oppilaillaan sosiaalisessa mediassa. Tämä tukee myös Zilkan (2017) tuloksia lasten yleisimmin kokemista sosiaalisen median riskitilanteista. Pohdin, että tämä opettajien havainto saattaa myös johtua siitä, että oppilaat hakeutuvat muutenkin arjessaan opettajan luo selvittämään erilaisia oppilaiden keskinäisiä riitoja. Muunlaiset riskitilanteet sosiaalisessa mediassa voivat jäädä opettajalta huomaamatta, jos lapset eivät kerro niistä yhtä avoimesti koulussa.

Tutkimuksen tulosten mukaan oppilaiden keskinäiset riidat, kiusaaminen ja muut ongelmat ovat nykyaikana laajentuneet sosiaaliseen mediaan, koulun ulottumattomiin. Tämä tulos tukee myös Zilkan (2017) haastatteleminen lasten kokemusta sosiaalisen median erilaisista riskeistä. Zilkan (2017) tutkimuksessa esitettiin, että lasten yleisimmin kohtaamat sosiaalisen median ongelmat ovat yleensä lapsen tutun, esimerkiksi luokkalaisen aiheuttamia. Opettajat mainitsivat oppilaiden jakaman ahdistavan sisällön toisilleen. Tämä ilmiö mainittiin myös O'Keefen (2011) artikkelissa. Opettajat kertoivat, ettei lapsilla ole vielä taitoa valita sosiaalisesta mediasta välttämättä itselleen sopivaa sisältöä, vaan katsovat ja jakavat eteenpäin sellaista materiaalia, jotka lopulta saattavat aiheuttaa lapselle itselleen ahdistuneisuutta. Lasten kanssa tulisi siis opettajien mukaan harjoitella taitoja tunnistaa itselleen sopivia mediasisältöjä.

Koulukiusaajat ovat nykyaikana siirtyneet sosiaaliseen mediaan. Staksrud (2013, 55) puhui teoksessaan kiusaamisesta tai kiusaamisen kohteeksi joutumisesta sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisessa mediassa ilmenevä kiusaaminen vaikutti kyselyn tuloksissa hyvin samanlaiselta, mitä lapset saattavat kohdata todellisessa elämässä koulussa: ilkeitä kommentteja, juorujen levittämistä, ryhmästä ulos jättämistä ja muuta kiusantekoa. Tulosten mukaan opettajat halusivatkin painottaa tästä syystä sosiaalisen median mediakasvatuksessa käyttäytymisen harjoittelua ja vastuunkantoa. Lasten tulisi siis oppia, että sosiaalisessa mediassa tehdyt teot satuttavat samalla tavalla toista kuin todellisuudessa.

Staksrud (2013, 55) puhui lapsen asemasta uhan vastaanottajana nähdessään sosiaalisessa mediassa itselleen sopimatonta sisältöä. Myös Zilkan (2017) haastattelemat lapset olivat tunnistaneet sopimattoman ja haitallisen sisällön vastaanottamisen. Tutkimukseni tulosten mukaan opettajat mainitsivat lasten näkevän sosiaalisessa mediassa sopimatonta sisältöä.

Opettajat olivat havainneet oppilaidensa toimivan joskus riskialttiisi sosiaalisessa mediassa. Claypoole ja Payton (2012, 10–11) varoittavatkin liian harkitsemattomasta käytöksestä sosiaalisessa mediassa. Zilkan (2017)

haastattelemat lapset olivat myös kertoneet henkilötietojen leviämisen uhasta. Osa kyselyyn vastanneista opettajista olivatkin huolissaan lasten liian varomattomasta henkilötietojen jakamisesta sosiaalisessa mediassa. Opettajat kertoivat varoitelleensa oppilaitaan kertomalla harkitsemattomien tekojen seurauksia ja vaaroja. Opettajat pitivät tärkeänä taitona ennakoida omien tekojen seurauksia.

Opettajien mielestä siis lapset tarvitsevat vielä paljon erilaisten taitojen harjoittelua käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti. Tämä eroaa Phippenin (2017) teoksessa lasten omasta näkökulmasta. Lapset kokivat omasta mielestään Phippenin (2017) mukaan osaavansa toimia tarpeeksi turvallisesti sosiaalisessa mediassa joutumatta vaaroihin. Opettajien näkökulmasta alakouluikäiset eivät ole täysin valmiita, vaan kaipaavat harjoittelua turvallisesti aikuisen valvonnassa. Opettajat kertoivat käsitelleensä tietoisuutta sosiaalisen median säännöistä ja luvista, varovaisuutta julkaisuissa, tietoisuutta sosiaalisen median vaaroista ja varomattomuuden seurauksista. Opettajat myös mainitsivat, että lapset tarvitsevat muun muassa tietoisuutta siitä, mitä sosiaalisessa mediassa kannattaa julkaista, taitoa pyytää aikuiselta apua sekä monilukutaitoa. Zilkan (2017) haastattelemat lapset taas ehdottivat keinoiksi välttää riskeiltä tuntemattomien välttelyä, harkintaa netin käytössä, tietoisuutta turvallisuudesta ja henkilötietojen salaamista. Vastaukset lapsilla ja opettajilla olivat siis hyvin samankaltaisia.

Opettajat vastauksissaan korostivat vanhemman vastuuta valvonnassa. Pohdin, että vaikka vastuu onkin sosiaalisen median turvallisesta käytöstä pääasiassa lapsen vanhemmalla, on koululla myös oma roolinsa toteuttaa mediakasvatuksen kautta erilaisten sosiaalisen median käyttöön tarvittavien taitojen harjoittelua valvotusti. Opetussuunnitelman (OPS 2014) laaja-alaisten tavoitteiden kautta opettajilla on myös velvollisuus ohjata oppilaitaan turvalliseen median ja sen sisältöjen käyttöön. Opettaja siis toimii vanhempien lisäksi yhtenä kuuntelevana ja turvallisena aikuisena uudenlaisen median käytön harjoittelussa. Sosiaalinen media on kuitenkin merkittävä osa lasten arkea.

Vaikka sosiaalinen media sisältääkin erilaisia riskejä, on se nykyaikana tärkeä väline monen lapsen ja nuoren arkielämässä.

Opettajat kertoivat toteuttavansa mediakasvatusta sosiaalisesta mediasta monin eri tavoin. Opettajat kertoivat eniten keskustelleensa asiasta, tuovansa aiheita käsittelyyn luokassaan tai käsittelevänsä sitä arjen tilanteissa. Sosiaalisen median aihe tulee siis luokassa käsittelyyn hyvin luonnollisesti, eikä välttämättä etukäteen suunniteltuna. Vastauksissa ilmeni myös, että sosiaalisen median aihe esiintyy jo koulun opintosuunnitelmassa tai esimerkiksi kirjan kappaleen kautta tuntisuunnitelmissa. Opettajien kertomat työtavat vastaavat hyvin taustan kuvaa, sillä mediakasvatusta voidaan toteuttaa monipuolisesti joko suunnitellusti tai suunnittelemattomasti (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2016). Myös Frau-Meigs (2006) mainitsi työtavoiksi nimenomaan keskustelut tai väittelyt aiheista.

Eroavaisuutta tuloksissa löytyi juuri opettajien suhtautumisessa mediakasvatukseen ja omiin taitoihinsa toteuttaa mediakasvatusta. Tutkimukseni tuloksissa opettajat suhtautuivat mediakasvatukseen ja omiin kykyihinsä myönteisemmin, mitä tutkimukseni taustassa esimerkiksi Kynäslahden ja Tellan mukaan (2010, 371). Pohdin, että tämä voi myös johtua sosiaalisen median nopeasta ja jatkuvasta suosion kasvusta ja yleistymisestä. Opettajat ovat ehkä alkaneet nähdä sosiaalisen median turvallisuuteen liittyvän mediakasvatuksen yhä tärkeämpänä.

8.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimuksen on siis noudatettava hyvän tieteen käytäntöjä, kuten rehellisyyttä ja huolellisuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150). Tutkimuksessani pyrin tutkimusprosessin avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen. Mitä avoimemmin tutkimuksen kulku on kuvailtu, sen luotettavammaksi tutkimusta voidaan luonnehtia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 147). Tuomi ja Sarajärvi (2018, 147) kertovat,

että tutkija on tutkittavaan nähden instituutionaalisessa asemassa, joten tutkijalla on vastuu huolehtia siitä, ettei tutkimuksesta koidu haittoja tutkittavalle. Päämääräni oli varmistaa vastaajien yksityisyydensuoja ja anonymiteetti nimettömällä kyselylomakkeella.

Tutkimuksen toteuttaminen sisälsi myös joitakin haasteita. Aineiston kerääminen tuotti alussa vaikeuksia koronaviruspandemian vuoksi ja tästä syystä tutkimussuunnitelmaa, tutkimuksen näkökulmaa sekä tutkimuskysymyksiä täytyi muuttaa, jotta tutkimus valmistuisi aikataulun puitteissa. Myöskään koko aineistoa ei tullut tutkimussuunnitelman mukaisesti ainoastaan Facebookista, vaan lisäksi muutama vastaus saatiin yhden alakoulun kautta. Tutkimuksen aineisto ei siis näin tullut täysin satunnaisesti eri Suomen kouluista.

Pyrin pro gradu -tutkimuksessani noudattamaan Tuomen ja Sarajärven (2018) kirjaamia hyvän tieteen käytäntöjä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 151) mukaan huolellinen tutkimuksen suunnitteleminen on hyvän tieteen käytäntöä. Ennen varsinaista tutkimusta tein tutkimussuunnitelman. Tutkimussuunnitelmassa otettiin huomioon tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys, kuten tutkittavien oikeudet ja mahdolliset tutkimuksen haittavaikutukset. Tutkimus täytyy toteuttaa, analysoida ja lopuksi raportoida mahdollisimman tarkasti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 69, 151). Ennen aineistonkeruuta analyysin toteutus täytyy suunnitella hyvin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 69). Kyselyn luomisessa täytyi siis ottaa huomioon tulosten analyysitavat. Tuomen ja Sarajärven (2018, 109) mukaan analyysissa on pyrittävä objektiivisuuteen. Tämä on analyysissa haasteellisinta, sillä tutkija ihmisenä ei voi koskaan olla täysin puolueeton (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109). Tutkimukseni luotettavuutta olisi edistänyt, jos tutkijoita olisi ollut enemmän kuin yksi. Näin näkökulmia analyysivaiheessa olisi ollut useampi.

Hyvä tutkimuskäytäntö on myös Tuomen ja Sarajärven (2018, 150) mukaan ottaa huomion aiemmat tutkimustulokset ja muiden tutkijoiden saavuttama työ. Tutkimuksessani huomioitiin aiempaa tutkimus- ja

teoriataustaa, jonka päälle tutkimukseni tuottama tieto rakentui. Lopuksi vertailin aiempaa taustaa uuteen tutkimustietooni. Osa tuloksista vastasi hyvin aiempaa tutkimustaustaa. Haasteena myös oli löytää kaikesta sosiaaliseen mediaan liittyvästä tutkimuksesta kaikkein tuoreimmat tiedot. Sosiaalisen median muutos on niin nopeaa, että muutama vuosi voi vanhentaa tietoa. Siksi tutkimuksen teoriataustassa täytyi käyttää paljon harkintaa.

Jatkotutkimusmahdollisuuksia tutkimukselleni olisi muun muassa lasten näkökulman huomioiminen, kuten alkuperäinen tutkimussuunnitelmani oli. Tutkimusta voisi jatkaa tutkimalla, millaisia taitoja ja keinoja lapsilla on selviytyä sosiaalisen median riskeistä. Tutkimusta sosiaalisesta mediasta sekä mediakasvatuksesta täytyy uudistaa jatkuvasti, sillä se elää jatkuvassa muutoksessa. Tutkimukseni olisi mielenkiintoista toteuttaa uudelleen viiden tai kymmenen vuoden päästä ja mahdollisesti nähdä sosiaalisen median aseman kehitys mediakasvatuksessa ja koulumaailmassa.

LÄHTEET

- Aalto, T. & Uusisaari, M-Y. (2009). *Nettielämää. Sosiaalisen median maailmat.* Jyväskylä. Tekijät & BTJ Kustannus.
- Alasuutari, P. (2012). *Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino.*
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology.* Vol 3(2). 77-101.
- Buckingham, D. (2003). *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture.* Cambridge. Polity Press. 1-48.
- Cheung, C. (2012). *Research in media education.* Nova Science Publishers.
- Claypoole, T. & Payton T. (2012). *Are you naked online? Protecting your Internet identity.* Plymouth, UK. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Dean, B. (2021). *Social Network Usage & Growth Statistics: How Many People Use Social Media in 2021?* Backlinko. (Haettu 17.6.2021):
<https://backlinko.com/social-media-users>
- Dönmez, O. Odabaşı, H. F. & Yurdakul, I. K. (2017). Development of a Scale to Address Perceptions of Pre-service Teachers Regarding Online Risks for Children. *Anadolu university.* 924-943.
- Federov, A. (2008). *On media education.* Moskova. ICOS UNESCO IFAP.
- Frau-Meigs, D. (2006). *Media education. A kit for teachers, students, parent and professionals.*
- Gross, M. (2014). *Social media security: leveraging social networking while mitigating risk.* Rockland: Syngress.
- Herkman, J. (2007). *Kriittinen mediakasvatus. Vastapaino.* Tampere.
- Hynynen, T. (2012). *Sosiaalinen media oppimisympäristönä.* Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Jamk.fi. (2021). *Cyberdi, Kansallista ja kansainvälistä kyberosaamista kasvattamassa.* (Haettu 19.4.2021): <https://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/CYBERDI/Projektiesittely/>

- Jenkins, H. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture*. Cambridge. The MIT Press.
- Jyrinki, E. (1974). *Kysely ja haastattelu tutkimuksessa*. Helsinki. Gaudeamus.
- Kankaanranta, M. (2011). *Opetusteknologia koulun arjessa*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto:
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37468/978-951-39-4198-7.pdf>
- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. (2016). *Lapset & media, Kasvattajan opas*: <https://www.mediataitokoulu.fi/lapsetjamedia.pdf>
- Kemp, S. (2020). Digital 2020: 3.8 billion people use social media. We are social. (Haettu 23.5.2021): <https://wearesocial.com/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-use-social-media>
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K. McCarthy, I.P., Silvestre, B.S. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building-blocks of social media. *Business Horizons*. Vol 54(3). 241–251.
- Kilpelä, K. (2011). Miksi amisope ei koe olevansa mediakasvattaja? Jyväskylän yliopisto. *Nykykulttuurin tutkimuskeskus*. 130–149.
- Kupiainen, Kotilainen ja Nikunen. (2013). *Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä*. Mediakasvatusseura. Helsinki.
- Kupiainen, Kulju & Mäkinen (2015). *Mikä monilukutaito?* Tampere. Tampereen yliopiston normaalikoulu. 13–24:
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98020/mika_monilukutaito_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kynäslahti, H. & Tella S. (2010). *Mediakasvatuksen kasvatustieteellistyminen ja akateeminen opettajankoulutus*. Suomen kasvatustieteellinen seura. Jyväskylä. 365–374.
- Lahikainen, A. R., Hietala, P., Inkinen, T., Kangassalo, M., Kivimäki, R. & Mäyrä, F. (2005). *Lapsuus mediamaailmassa*. Helsinki. Gaudeamus.

- Lee, A. Y. (2016) Media education in the School 2.0 era: Teaching media literacy through laptop computers and iPads. *Global media & China*. Vol 1(4). 435-449.
- Livingstone, S. (2010). Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. Sage Publications.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2021). Sosiaalisen median palveluja ja sovelluksia. (Haettu 13.4.2021): <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/lapsi-sosiaalisessa-mediassa/sosiaalisen-median-palveluita-ja-sovelluksia/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2021). 7-9-vuotias ja sosiaalisen median käyttö. (Haettu 15.6.2021): <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsenkasvu-ja-kehitys/7-9-v/7-9-vuotias-ja-median-kaytto/>
- Mediakasvatus.fi. (2021). Mediakasvatus. (Haettu 12.4.2021): <https://mediakasvatus.fi/mediakasvatus/>
- Mustonen. (2012). Sosiaalinen media psykologisena kasvuympäristönä. Teoksessa H. Niemi & S. Riitta. Tykkää tästä! Opettajan ammattietiikka sosiaalisen median ajassa. Jyväskylä. PS-kustannus. 53-62.
- Mäntymäki, M. (2012). Nuoret sosiaalisessa mediassa. Teoksessa H. Niemi & S. Riitta. Tykkää tästä! Opettajan ammattietiikka sosiaalisen median ajassa. Jyväskylä. PS-kustannus. 9-21.
- O'Keefe. (2011). Clinical report the impact of social media on children, adolescents, and families. *American academy of pediatrics*. 800-804.
- Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (OPS 2014): https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (2020). Usein kysyttyä: Millaisia ikärajoja sosiaalisen median palveluissa on ja voiko niitä käyttää opetuksessa? (Haettu 13.4.2021):

<https://www.oph.fi/fi/usein-kysyttya/millaisia-ikarajoja-sosiaalisen-median-palveluissa-ja-voiko-niita-kayttaa>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019). Medialukutaito Suomessa: Kansalliset mediakasvatuslinjaukset:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161951/OK_M_2019_37.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Palsa, L. (2016). Käsitteellisestä hajanaisuudesta medialukutaitojen moninaisuuteen. Julkaisussa L. Pekkala, S. Salomaa, & S. Spišák. (2016) Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. 36-53:

https://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf

Pekkala, L. Salomaa, S & Spišák, S. (2016). Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti:

https://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf

Pekkala, L. (2016). Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. 8-17:

https://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf

Phippen, A. (2017). Children's online behaviour and safety: policy and rights challenges. Lontoo. Palgrave Macmillan.

Ruokamo, H, Kotilainen, S & Kupiainen, R. (2016). Mediakasvatusta nyt ja tulevaisuudessa. 18-35. Teoksessa L. Pekkala, S. Salomaa, S. & Spišák. Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti:

https://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf

Schneier, B. (2004). Secrets and Lies. Digital security in a networked world. Indiana, Indianapolis. Wiley Publishing, Inc.

Staksrud, E. (2013). Children in the Online World: Risk, Regulation, Rights. Burlington, VT: Routledge, 1-67.

Subudhi, R. N. (2021). Digital Consumption Pattern and Impacts of Social Media: Descriptive Statistical Analysis. Trends of Data Science and Applications. 954, 33-47.

- Suominen, J. (2013). Johdanto - Sosiaalisen median aika. Teoksessa J. Suominen, S. Östman, P. Saarikoski, R. Turtiainen. Sosiaalisen median lyhyt historia. 9-27.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (uudistettu painos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Zilka, G. C. (2017). Awareness of eSafety and potential online dangers among children and teenagers. *Journal of Information Technology Education: Research*, 16, 319-338.

LIITTEET

Liite 1. Kysely.

Pro gradu -kysely: Opettajat ja turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus sosiaalisesta mediasta

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn Opettajat ja turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus sosiaalisesta mediasta. Tutkimuksesta valmistuu luokanopettajaopiskelijan pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistoon opettajankoulutuslaitokselle. Kyselyyn vastataan nimettömästi, eikä osallistujaa voi tunnistaa valmiista tutkimuksesta. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän Jamkin CYBERDI-hankkeen kanssa. Hanke saattaa hyödyntää valmiin tutkimuksen tuloksia.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten opettajat toteuttavat mediakasvatusta sosiaalisen median turvallisuuskäsitteistä ja miten aihetta koulussa käsitellään. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää opettajan näkemyksiä sosiaalisen median turvallisuudesta alakoululaisille käyttäjilleen. Vastaamalla tähän kyselyyn opettaja antaa luvan käyttää vastauksia tässä tutkimuksessa. Lisätietoja tutkimuksen tarkoituksesta ja tietosuojasta liitteessä.

Kyselyn täyttämiseen menee noin 5-10 minuuttia. Kiitos etukäteen osallistumisestasi.

Annika Ruismäki, OKL Jyväskylän yliopisto
aniiemru@student.jyu.fi

[Tietosuojalomake](#)

Seuraava

Pro gradu -kysely: Opettajat ja turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus sosiaalisesta mediasta

Sosiaalinen media on sähköisen median alusta, jossa luodaan, jaetaan ja vastaanotetaan sisältöä. Sosiaalisella medially ollaan yhteydessä muihin käyttäjiin ja luodaan omia yhteisöjä. Sosiaalisella medially on monenlaisia tarkoituksia riippuen sovelluksesta. Näistä alustoista esimerkkeinä: Tiktok, Instagram, Twitter ja Facebook.

Seuraavissa osioissa kysytään, kuinka olette käsitelleet sosiaalisen median turvallista käyttöä oppilaiden kanssa ja millaisia kokemuksia teillä on opettajana sosiaalisen median turvallisuudesta alakoululaisille käyttäjille.

[Edellinen](#)[Seuraava](#)

**Pro gradu -kysely: Opettajat ja turvallisuuteen tähtäävä
mediakasvatus sosiaalisesta mediasta**

1. Olen

- nainen
- mies
- muu

2. Olen

- luokanopettaja
- aineenopettaja
- erityisopettaja
- muu, lisää viestikenttään

3. Opetan vuosiluokkaa

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- muu, lisää viestikenttään

4. Opettajakokemus

- alle 1v
- 1-2v
- 3-4v
- 5-10v
- yli 10v

Edellinen

Seuraava

**Pro gradu -kysely: Opettajat ja turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus
sosiaalisesta mediasta**

5. Kuinka tärkeää on mielestäsi käsitellä sosiaalisen median turvallista käyttöä ja siihen liittyviä taitoja koulussa? (1= ei niin tärkeää, 5= erittäin tärkeää)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

6. Koen, että minulla on opettajana tarpeeksi tietoa ohjeistaa oppilaita sosiaalisen median turvallisesta käytöstä osana mediakasvatusta (1= liian vähän tietoa, 5=riittävät tiedot)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

7. Olen käsitellyt opetuksessani sosiaalista mediaa ja sen turvallista käyttöä (1=en ollenkaan, 3=joskus, 5=usein)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Edellinen

Seuraava

8. Pysin tietoisesti opetuksellani lisäämään oppilaideni tietoisuutta sosiaalisen median riskeistä

(1=en ollenkaan, 3=joskus, 5=usein)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

9. Olen huolissani oppilaiden taidoista käyttää sosiaalista mediaa turvallisesti

(1=en ollenkaan, 3=joskus, 5=usein)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

10. Olen selvittänyt oppilaiden sosiaalisen median ongelmatilanteita esimerkiksi kiusaamistapauksissa

(1=en ollenkaan, 3=joskus, 5=usein)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

11. Olen tehnyt vanhempien kanssa yhteistyötä ohjeistaessani oppilaita sosiaalisen median turvallisessa käytössä

(1=en ollenkaan, 3=joskus, 5=usein)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Pro gradu -kysely: Opettajat ja turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus sosiaalisesta mediasta

12. Millaisin tavoin olette käsitelleet lasten kanssa sosiaalisen median turvallista käyttöä koulussa?

13. Millaisia taitoja mielestäsi alakoululainen tarvitsee käyttääkseen sosiaalista mediaa turvallisesti?

14. Millaisia ongelma- tai riskitilanteita olet havainnut omilla oppilaillasi olevan sosiaalisessa mediassa ja miten olette mahdollisesti selvittäneet niitä?

Kiitos kyselyyn osallistumisesta. Olette mukana luomassa uutta tutkimustietoa sosiaalisen median turvallisuudesta alakoulun opettajan näkökulmasta.

Ystävällisin terveisin,
Annika Ruismäki, OKL Jyväskylän yliopisto

Muista lähettää kysely!

Edellinen

Lähetä

Liite 2. Tietosuojalomake.

TIETOSUOJAILMOITUS TUTKIMUKSESTA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

25.2.2021

Hei!

Olen luokanopettajaopiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen pro gradu -tutkielmaani aiheesta: *Opettajat ja turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus sosiaalisesta mediasta*. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun CYBERDI-hankkeen kanssa. Tutkimus toteutetaan noin 5-10 min kestoisena Webropol-kyselynä. Tutkimuksen on määrä valmistua kevään 2021 aikana.

Vastaamalla kyselyyn opettajat pääsevät pohtimaan omia näkemyksiään sosiaalisen median turvallisuudesta alakoululaisille käyttäjilleen. Tutkimuksella kartoitetaan, miten opettajat toteuttavat mediakasvatusta sosiaalisen median turvallisen käytön näkökulmasta ja miten he ovat koulussa käsitelleet aihetta. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää opettajien kokemuksia tilanteista, joissa oppilaat ovat joutuneet ongelmiin tai kokeneet erilaisia uhkia sosiaalisessa mediassa. Tässä lomakkeessa on tietoja tutkimuksen kulusta ja tutkimukseen liittyvästä tietosuojasta.

Olkaa yhteyksissä minuun tai tutkimukseni ohjaajaan, jos haluatte kysyä tutkimuksen toteutuksesta lisää. Kiitän jo etukäteen osallistumisestasi.

Ystävällisin terveisin,

Annika Ruismäki

Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

1. TUTKIMUKSEN NIMI, LUONNE JA KESTO

Tutkimuksen nimi on *Opettajat ja turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus sosiaalisesta mediasta*. Tutkimus toteutetaan kertaluontoisena noin 5-10 minuutin kestoisena sähköisenä kyselynä alakoulun opettajille. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja kyselyyn vastaaminen tapahtuu opettajan vapaa-aikana.

2. MIHIN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY PERUSTUU

EU:n yleinen tietosuoja-asetus, artikla 6, kohta 1

Tutkittavan suostumus

3. TUTKIMUKSESTA VASTAAVAT TAHOT

Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitos: työ tehdään opinnäytetyönä osana luokanopettajakoulutusta

Tutkimuksen tekijä:

Annika Ruismäki (*yhteystiedot piilotettu*)

Tutkimuksen ohjaaja:

yliopistonlehtori Mikko Vesisenaho (*yhteystiedot piilotettu*)

CYPERDI (JAMK):

projektipäällikkö Kirsi Heiskanen (*yhteystiedot piilotettu*)

4. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Perusopetuksen opetussuunitelman perusteet (POPS 2014, 22 - 23, 157, 161) painottaa oppilaan taitoja toimia tieto- ja viestintäteknologian parissa vastuullisesti ja turvallisesti. Turvallisuuteen tähtäävä mediakasvatus on siis yksi koulun tehtävistä. Koulun mediakasvatuksella huolehditaan, että jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua turvallisesti viestintään mediassa. Aihe on ajankohtaisuudellaan hyvin tärkeä ja se koskettaa monen nykyajan lapsen ja nuoren elämää.

Tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat alakoulun opettajia. Tutkimuksessa vastataan aihetta koskevaan kyselyyn. Kysely sisältää kysymyksiä tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti koskien opettajien näkemyksiä ja kokemuksia sosiaalisen median turvallisuudesta alakoululaisille käyttäjilleen.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten opettajat toteuttavat mediakasvatusta sosiaalisen median turvallisuuden näkökulmasta ja miten he ovat koulussa käsitelleet aihetta. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää opettajien kokemuksia tilanteista, joissa oppilaat ovat joutuneet ongelmiin tai kokeneet erilaisia uhkia sosiaalisessa mediassa.

Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun CYBERDI-hankkeen kanssa. CYBERDI-hanke saattaa hyödyntää ja julkaista valmiin tutkimuksen tuloksia. CYBERDI-hanke pyrkii kasvattamaan Internetin käyttäjien tietoisuutta kyberturvallisuudesta. Lisätietoja hankkeesta heidän omilla verkkosivuillaan:

<https://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/CYBERDI/etusivu/>.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Tutkimus toteutetaan nimettömästi sähköiseen kyselylomakkeeseen vastaamalla. Vastaaminen kestää noin 5-10 minuuttia. Kysely toteutetaan kevään 2021 aikana. Vastauksia kerätään sähköisesti erilaisissa opettajien yhteisöissä.

6. TUTKIMUKSEN MAHDOLLISET HYÖDYT JA HAITAT TUTKITTAVILLE

Tutkimukseen vastaaminen ei aiheuta vastaajalle haittoja. Tutkittava on kyselyyn vastaamisen kautta tuottamassa uutta tutkimustietoa sosiaalisen median turvallisuudesta alakoulun opettajien näkökulmasta.

7. HENKILÖTIETOJEN SUOJAAMINEN

Tutkimuksessa kerättyjä tietoja ja tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla. Kysely kerätään sähköisenä Webropol-kyselyjärjestelmällä, jossa vastaukset säilytetään luottamuksellisesti.

Tutkimuksen osallistuvan tietoja ei voida tunnistaa tutkimukseen liittyvistä tutkimustuloksista, selvityksistä tai julkaisuista. Tutkimuksen tulosten esittelyssä käytetään mahdollisesti suoria sitaatteja harkiten niin, ettei henkilö ole tunnistettavissa.

8. TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksesta valmistuu luokanopettajaopiskelijan pro gradu -tutkielma.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun CYBERDI-hanke saattaa hyödyntää valmista tutkimusta.

9. TUTKITTAVAN OIKEUDET

Tutkittavalla on oikeus peruuttaa antamansa suostumus tutkimukseen osallistumiseen ennen kyselyyn vastaamista. Vastausten lähettämisen jälkeen vastaajia ei voida enää erottaa aineistosta. Vastaukset lähetetään nimettömänä.

Tutkittavalla on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli tutkittava katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä. (lue lisää: <http://www.tietosuojafi.fi>).

10. HENKILÖTIETOJEN SÄILYTTÄMINEN JA ARKISTOINTI

Tutkimuksessa ei kerätä osallistuneilta tunnistettavia henkilötietoja, kuten nimeä. Kyselylomakkeessa kysytään vastaajan sukupuoli, ammatti ja opetettava luokka-aste. Kyselylomakkeita säilytetään luottamuksellisesti Webropol-järjestelmässä ja opinnäytetyön valmistuttua lomakkeet hävitetään asianmukaisesti.

11. REKISTERÖIDYN OIKEUKSIEN TOTEUTTAMINEN

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä tutkimuksen tekijään tai ohjaajaan.